

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

**ANALÝZA VZDĚLÁVACÍCH POTŘEB
OSOB PEČUJÍCÍCH**

**ANALYSIS OF TRAINING NEEDS
OF PEOPLE CARING**

Magisterská diplomová práce

Bc. Jana Lexová

Vedoucí magisterské práce: Doc. PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D.

Olomouc 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Analýza vzdělávacích potřeb osob pečujících“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci, dne 22. 3. 2016

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mě při psaní práce podporovali, motivovali a cílenou kritikou přispívali k dokončení mé práce, zejména mé vedoucí, Doc. PhDr. Daně Sýkorové, Ph.D. Také bych chtěla poděkovat pěstounům, za ochotu věnovat mi čas a cenné informace.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část diplomové práce	8
1 Aspekty vzdělávání dospělých	9
1.1 Vzdělávání dospělých, celoživotní učení	9
1.2 Motivace ke vzdělávání u dospělých	12
2 Potřeby a proces vzdělávání	15
2.1 Potřeby, typologie vzdělávacích potřeb	15
2.2 Proces vzdělávání a jeho fáze	18
2.2.1 Vzdělávací potřeby a jejich identifikace	19
2.2.2 Tvorba vzdělávacích plánů	21
3 Systém náhradní rodinné péče v ČR	23
3.1 Náhradní výchova	23
3.2 Náhradní rodičovství	25
3.3 Motivace k náhradnímu rodičovství	26
4 Pěstounská péče	29
4.1 Pěstounská péče a její vymezení	29
4.2 Pěstounská péče zprostředkovaná / cizí	33
4.3 Pěstounská péče vykonávaná příbuznými dítěte	36
4.4 Pěstounské péče, její zprostředkování a odborná příprava	41
4.5 Vzdělávání pěstounů	43
Empirická část diplomové práce	46
5 Nastavení cíle výzkumu	47
6 Metoda sběru dat	49
6.1 Výběr metody	49

6.2	Výběr okruhů témat rozhovorů.....	50
6.3	Průběh tvorby dat.....	51
7	Výzkumný soubor, jeho specifika a způsob výběru účastníků	54
7.1	Výběr a kontaktování účastníků výzkumu	54
7.2	Specifika výzkumného vzorku	56
8	Zpracování a analýza dat	60
8.1	Příprava dat pro analýzu	60
8.2	Metodika analýzy dat.....	61
8.3	Etické aspekty tvorby dat.....	62
9	Analýza dat a výsledky.....	64
9.1	Analýza dat	64
9.2	Odpověď na výzkumné otázky.....	79
9.2.1	Odpověď na výzkumnou otázku č. 1.....	80
9.2.2	Odpověď na výzkumnou otázku č. 2.....	83
9.3	Doporučení pro tvorbu vzdělávacích plánů	84
10	Diskuze.....	86
	Závěr.....	90
	Seznam použité literatury	92
	Seznam použitých schémat, tabulek a zkratek	97
	Přílohy	98

Úvod

V České republice proběhla v uplynulém období řada změn v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Mezníkem byl rok 2013, kdy vešla v platnost novela Zákona o sociálně – právní ochraně dětí (Zákon č. 395/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 2013). V oblasti náhradní rodinné péče dochází k úpravě samotného institutu pěstounství, kdy pěstouni a poručníci osobně pečující o dítě jsou nově nazýváni osobami pečujícími.

Novela pěstounům přinesla definování jejich práv, ale také povinností. Práva jsou směřována k zajištění služeb pěstounským rodinám, jež by měly zajistit vyšší kvalitu poskytované péče. Současně by měla sloužit také jako prevence, před možným selháváním náhradní péče o děti v rodinách. Jednou z nových povinností pěstounů stanovených zákonem, je vzdělávání, na které je zaměřena diplomová práce.

Cílem diplomové práce je identifikovat vzdělávací potřeby rodin, jimž jsou děti svěřeny v příbuzenské a zprostředkované (cizí) pěstounské péči. Práce je zaměřena na zmapování zkušeností pěstounů se vzděláváním, pokusí se nahlédnout do pěstouny vnímané ideální roviny změny v kontextu dosavadní zkušenosti se vzděláváním.

Novelizovaným zákonem č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je stanovena náhradním rodinám povinnost ročně absolvovat 24 hodin vzdělávání. Vzdělávací potřeby se však mohou výrazně lišit vzhledem ke specifickým potřebám dětí, o které rodiny pečují. Doprovázející organizace, které pro náhradní rodiny chystají vzdělávací plány, tak mnohdy nemají konkrétní představy o tom, co rodiny ve skutečnosti potřebují a na jaká témata by bylo vhodné se zaměřit vzhledem k typu náhradní péče, věku dětí a dalších důležitých indikátorů. Diplomová práce se zaměřuje na dva typy dlouhodobé pěstounské péče – příbuzenskou a zprostředkovanou (nepříbuzenskou) PP, identifikujeme a srovnáme vzdělávací potřeby rodin. Na základě výsledků výzkumu dojde k formulaci doporučení pro tvorbu plánů vzdělávacích

aktivit, zaměřených na zvýšení „rodičovských“ kompetencí pěstounů a pěstounek.

Teoretickou část magisterské diplomové práce představují první čtyři kapitoly, které se nejprve věnují vymezení aspektů vzdělávání dospělých a vzdělávacímu procesu. Dále pak v rámci náhradní rodinné péče v ČR je zaměřena na péči pěstounskou. Empirická část práce se zabývá stanovením cílů výzkumu, výzkumného souboru, jeho charakteristiky a způsobu výběru participantů. Dále je tato část věnována metodám získávání dat, průběhu tvorby dat, stanovení okruhům k tématům rozhovorů s participanty.

Závěr empirické části pak tvoří analýza dat s odpověďmi na výzkumné otázky a doporučení pro tvorbu vzdělávacích plánů pro osoby pečující.

Teoretická část diplomové práce

1 Aspekty vzdělávání dospělých

Práce se zabývá analýzou vzdělávacích potřeb pěstounů, představíme si tedy v jejím počátku termín vzdělávání a jeho aspekty. Dále pak celoživotní vzdělávání s ohledem na vzdělávání pěstounů.

Motivace ke vzdělávání dospělých tvoří další úsek, který můžeme považovat za jeden ze základních atributů aktivního podílení se na vzdělávání a je tedy stěžejní i pro vzdělávání pěstounů (Palán, 2002).

1.1 Vzdělávání dospělých, celoživotní učení

Pěstounská péče a vzdělávání k sobě neodmyslitelně patří. Bez vzdělání by se zájemce o náhradní rodinou péči nemohl stát pěstounem. Pěstoun, který se dále nevzdělává, nemůže své poslání vykonávat dobře (Bubleová, 2011a).

Veteška a Tureckiová (2008, s. 7) poznamenávají, že „*v procesu vzdělávání si člověk svým vnitřním zpracováním – učením, transformuje poznatky a činnosti ve znalosti a dovednosti či návyky*“.

Velmi obecně tímto vymezují proces vzdělávání, na který můžeme pohlížet jednak jako na velmi široký, dále pak různými cíli motivovaný proces. Upřesnění pak nabízí např. Jiří Plamínek (2010), který spatřuje potenciál člověka v jeho rozvíjení především vzděláváním, jež vnímá jako nástroj ke kultivaci dovedností a znalostí. Určitý záměr pak vidí v dosahování způsobilosti vzděláváním k jedné určité dovednosti či ke skupině činností.

Člověk by se měl vzdělávání věnovat po celý svůj život, nikoliv jej ukončit absolvováním určitého stupně formálního vzdělávání. Vzdělávání dospělých je pak plánovaný proces, zaměřený na dosažení určitého cíle, reagující na určitou změnu v životě. V případě vzdělávání pěstounů je zde směřování k dosažení cíle zřetelné, protože právě prostřednictvím systematického vzdělávání se mohou ze zájemců o pěstounství stát náhradní rodiče – pěstouni, kteří jsou kompetentní k výkonu pěstounské péče. Díky vzdělání

jsou připraveni na situace přesahující rámec běžných rodičovských zkušeností a kompetencí.

V pyramidě profesního vzdělávání Vetešky a Tureckiové (2008) je zřejmé dělení na vzdělávání počáteční a další. Vzdělávání dospělých je součástí dalšího vzdělávání (občanského, profesního, zájmového) – součástí celoživotního učení.

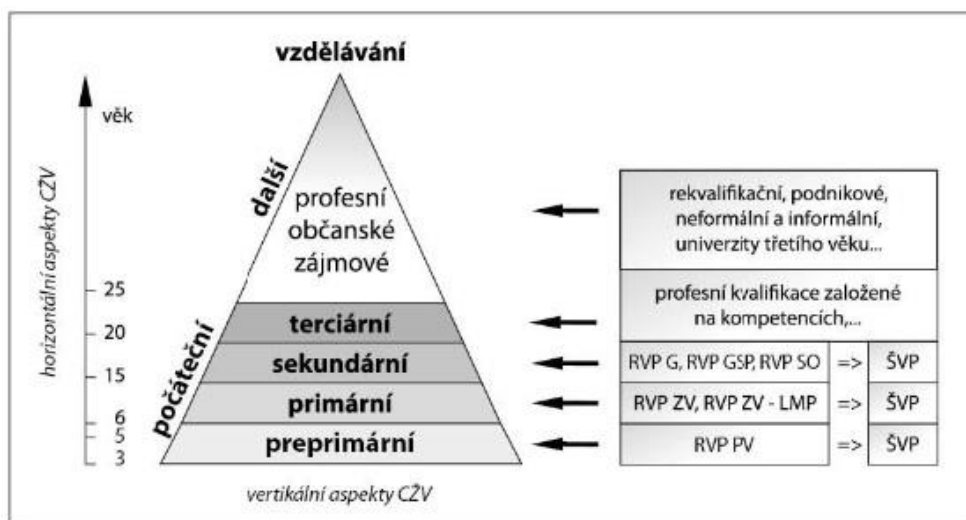

Schéma č. 1 Pyramida celoživotního vzdělávání – aplikace v ČR (srov. Veteška, Tureckiová, 2008)

Celoživotní učení pak rozdělují do etap (srov. Veteška, Tureckiová, 2008):

- **Počáteční vzdělávání** - což definují jako soubor vzdělávání, které probíhá od útlého věku a může být ukončeno splněním povinné devítileté školní docházky. Tato období se dále člení na
 - **Preprimární vzdělávání**
 - **Primární vzdělávání**
 - **Sekundární vzdělávání**
 - **Terciální vzdělávání**
- **Další vzdělávání** – je proces, který probíhá po skončení počátečního vzdělávání, dělíme jej dále na:
 - **Profesní vzdělávání**
 - **Občanské vzdělávání**

○ **Zájmové vzdělávání**

Další autoři, např. Klára Šedřová, či Rabušicovi (2008) pak zmiňují také **rodinné vzdělávání**, které probíhá mimo formální vzdělávání školského systému. Je zaměřeno na dospělé a může směřovat k posilování pozitivního rozvoje osob, rodin, komunity, na rozvíjení rodinných vazeb.

Zabývá se především vztahy mezi rodinou a společností, vzděláváním zaměřeným na posilování rodičovských kompetencí, na mezilidské vztahy, komunikaci v rodině, na rodinnou dynamiku.

Celoživotní učení je složeno z těchto základních druhů (srov. Veteška, Tureckiová, 2008):

- **Formální vzdělávání**
- **Neformální vzdělávání**
- **Informální vzdělávání**

Formální vzdělávání – je uskutečňováno ve školách či vzdělávacích institucích. Obsah, forma a cíle, včetně organizace vzdělávání jsou vymezeny legislativně. Ukončení tohoto typu vzdělávání je deklarováno certifikátem s uvedením získaného stupně vzdělání.

Neformální vzdělávání – je zpravidla zaměřeno na zlepšení společenského a pracovního uplatnění, především realizací vzdělávacích kurzů, přednášek, seminářů apod. Často se jedná o vzdělávací aktivity zaměstnavatelů, škol či neziskových organizací. Má odlišný cíl – nevede k získání dalšího stupně vzdělání.

Informální vzdělávání – je pak definováno jako přirozený proces nabývání vědomostí vycházející například z činností v zaměstnání či v rodině, osvojováním postojů, dovedností, kompetencí. Je neorganizované, zpravidla mimo jakoukoliv instituci, realizované ve volném čase.

S přihlédnutím k profesní praxi autorky a zkušenostem dalších organizací zabývajících se náhradní rodinnou péčí, je neformální vzdělávání velmi častou a osvědčenou metodou vzdělávání pěstounů. Je realizováno jednak formou seminářů, tak v rámci setkávání pěstounských rodin. Na těchto setkáních dochází při kontaktu pěstounských rodin s podobnými problémy k přenosu informací formou sdílení zkušeností a přenosu dobré praxe.

1.2 Motivace ke vzdělávání u dospělých

Definici **motivace** lze najít v mnoha odborných zdrojích, například Milan Beneš (2003) spatřuje motivaci zejména v souhrnu interních a externích faktorů, které ovlivňují a usměrňují chování i jednání člověka, stejně jako jeho prožívání.

Motivaci ke vzdělávání u pěstounů je možno zpočátku definovat jako účelovou. Cesta k výkonu pěstounství vede přes absolvování odborné přípravy, kterou se budeme zabývat v kapitole 4.4. Nicméně by motivace ke vzdělávání po dosažení cíle – zařazení do evidence pěstounů měla opadnout, což se nestává. Důvodem této změny je změna interních i externích faktorů – pěstoun do své rodiny přijímá dítě se specifickými potřebami, se kterými se pravděpodobně ve své „kariéře rodiče“ nesetkal. Nyní je prostor pro další fázi motivace, kdy pěstoun je okolnostmi a vnitřní motivací ke zvládnutí nové situace s přijatým dítětem okolnostmi přinucen vyhledat vzdělávání zaměřené na řešení problému dítěte.

Palán se přiklání k tomu, že na motivaci ve vzdělávání je možno pohlížet jako soubor nejrůznějších faktorů, které se vzájemně podmiňují (2002).

Dále pak Rabušicovi a Šed'ová připojují definici motivace s tvrzením, že se jedná o zdroj, který je klíčový pro naše jednání a díky němuž můžeme toto chování vysvětlovat (Rabušicová, Rabušic, Šed'ová, 2008).

Lze tedy konstatovat, že motivace je závislá na směru a síle chování člověka, včetně jeho účasti na vzdělávání. Jedná se důležitou podmínku vzdělávání dospělých. Motivace dále členíme na:

- **Motivaci vnitřní**, která vychází přímo z jedince, kterého vzdělávání uspokojuje a těší.
- **Motivaci vnější**, kdy jedinec vzdělávání podstupuje, aniž by si to sám přál.

V ohledem na cíl práce – analýzu vzdělávacích potřeb osob pečujících, lze hovořit u vzdělávání pěstounů jak o motivaci vnitřní, tak vnější, což potvrzuje průzkum Rozum a cit, z roku 2007. Tento proběhl před novelizací zákona č. 359/1999 Sb., který stanovil v § 47 a, povinnost u osob pečujících zvyšovat si znalosti a dovednosti v rozsahu 24 hodin ročně. (ZSPOD, 2013) Pěstouni si tedy svou rodičovskou kvalifikaci zvyšovali ještě dříve, než jim to ukládal zákon. Bylo to na základě dobrovolnosti, neboť záleželo na každém pěstounovi, jak vyhodnotil situaci dítěte a jak vnímal signály vedoucí k uspokojení potřeby umět vyřešit specifickou situaci dítěte právě vzděláváním.

Na motivaci však můžeme pohlížet prostřednictvím dalších faktorů, které jsou klíčové pro účast na vzdělávání, jak uvádí Beneš (2013, s. 132 – 133):

- *Momentální situace jedince a jeho zázemí – sociální, časová, informační.*
- *Okolní prostřední a vazby.*
- *Změna společenská a ekonomická včetně jejích následků.*
- *Klima ve společnosti a její rámeček ve vztahu k učení.*

Dále také Beneš (2013, s. 83 – 84) uvádí specifikaci motivů k účasti na vzdělávání, členěnou na:

- *sociální kontakt*
- *sociální podněty*
- *profesní důvody*
- *podílení se na politickém, zejména na komunitním soužití*
- *vnější očekávání*
- *kognitivní zájmy*

Motivace, která je hnacím motorem jakékoliv lidské činnosti směřující ke konkrétnímu cíli, tedy i pěstounství, má podle Rabušicových a Šed'ové (2008) také opačnou energii, kterou nazvali bariéry ve vzdělávání dospělých. Jejich členění rozdělili do skupin:

- Situační bariéry, mezi které lze uvést například chybějící čas či peníze
- Institucionální bariéry mohou představovat zejména chybějící programy či nevhodné plánování činností...
- Osobnostní bariéry zahrnují například vlastní postoje a vnímání sebe samého – už jsem na studium příliš starý, mám dostatek zkušeností, nepotřebuji se vzdělávat ...

Na základě zveřejněných výstupů provedených výzkumných šetření v České republice je zřejmé, že největší bariéry (Rabušicová, Rabušic, Šed'ová, 2008) pro vzdělávání dospělých je považován nedostatek finančních prostředků a překážky na straně osobnosti jedince – jako je obava z možného selhání či pochyby o smyslu dalšího vzdělávání. Dále je zde zřejmý aspekt změny, v případě zapojení jedince do vzdělávání a následného prolomení bariér. Lze tedy konstatovat, že vzdělání plodí další vzdělání.

Výše uvedené poznatky jsou důležité s ohledem na cíl práce, vzdělávání pěstounů – osob pečujících, kdy bariéry ve vzdělávání mohou být ve všech výše popsaných aspektech a záleží také na osobě plánující vzdělávací aktivity, aby mohly být úspěšně překonány. Každá z výše popsaných bariér se s ohledem na praxi v doprovázení osob pečujících u pěstounů může objevit – v případě situační bariéry bychom mohli uvést pracující pěstouny, kteří na povinné vzdělávání při péči o děti obtížně hledají čas. Institucionální bariéry se mohou objevit v případě nevhodně naplánovaného vzdělávání pěstounů, které nenaplnuje jejich potřeby s ohledem na specifika přijatého dítěte. Velmi časté osobnostní bariéry se zpravidla objevují u osob pečujících, které mají svěřeny děti v příbuzenské pěstounské péči prarodiče. Zkušenost s výchovou dětí jim dává přesvědčení, že se již nadále vzdělávat nepotřebují, případně jim v ochotě se vzdělávat brání stud (Bubleová, 2008).

2 Potřeby a proces vzdělávání

V první kapitole jsme se zabývali motivací k vzdělávání, nyní navážeme další částí a to jsou vzdělávací potřeby a proces vzdělávání. Pro nastavení vzdělávacího plánu pěstounů je identifikace vzdělávacích potřeb klíčová, neboť bez rozpoznání potřeby, není možné nastavit vhodné řešení v rámci procesu vzdělávání.

Nejprve se tedy budeme věnovat vzdělávacím potřebám a jejich typologii, což je klíčové k pochopení procesu. Dále se pak zaměříme na samotný vzdělávací proces a na jeho čtyři fáze s důrazem na identifikaci vzdělávacích potřeb pěstounů a plánování vzdělávání pěstounů, což je cílem této diplomové práce a napomůže nám to v orientaci v procesu vzdělávání.

2.1 Potřeby, typologie vzdělávacích potřeb

Nejprve se zaměříme na **definici potřeby**, kterou nám předkládá Palán (2002, s. 162). Uvádí, že potřeby jsou „*intrapsychický jev signalizující nedostatek (nebo nadbytek) něčeho, co je z hlediska subjektu žádoucí (nežádoucí). Jedná se v podstatě o porušení vnitřní rovnováhy a tendenci (potřebu) k jejímu znovunabytí (saturaci).*“

Potřeba poznání je podle Mužíka (2004) jednou z nejdůležitějších potřeb člověka. Zdůrazňuje, že díky ní člověk již od útlého dětství získává nejrůznější informace vedoucí k jeho rozvoji. Tato potřeba poznání se stále zvyšuje, neboť díky získaným informacím a zkušenostem je člověk schopen řešit nastalé situace a problémy.

Současně k tomuto tématu uvádí Armstrong (1999), že vzdělávání by mělo mít definovaný účel, za podmínky, kdy jsou vzdělávací potřeby organizace, skupiny či jednotlivce rozpoznávány a identifikovány.

Bartoňková (2010) výše uvedený proces zjednodušila na definici, která zcela vystihuje nerovnováhu mezi tím, co člověk zná a ví a tím co by potřeboval umět a znát, a to bez ohledu na oblast které se to týká – osobní či pracovní.

Uvádí, že analýzou a identifikací vzdělávacích potřeb učiníme první krok v procesu plánování, v systému a projektování vzdělávací aktivity.

Vzhledem k cíli této práce je důležité poznamenat, že tento krok je pro přípravu a plánování vzdělávacích aktivit pro osoby pečující klíčový a bez jeho realizace nelze připravit a uskutečnit úspěšnou vzdělávací aktivitu.

S ohledem na vznik vzdělávacích potřeb se setkáváme se dvěma primárními situacemi (srov. Bartoňková, 2010):

- **Dojde-li ke změně v některé oblasti vnějšího prostředí – ekonomickém, sociálním, technologickém, či legislativním;**
- **Dojde-li ke změně ve vnitřním prostředí organizace – v technologii, strategii, organizační struktuře.**

Další dělení vzdělávacích potřeb na **objektivní a subjektivní** nám nabízejí Šedřová a Novotný (2002, s. 142), zjednodušené pro přehlednost ve schématu.

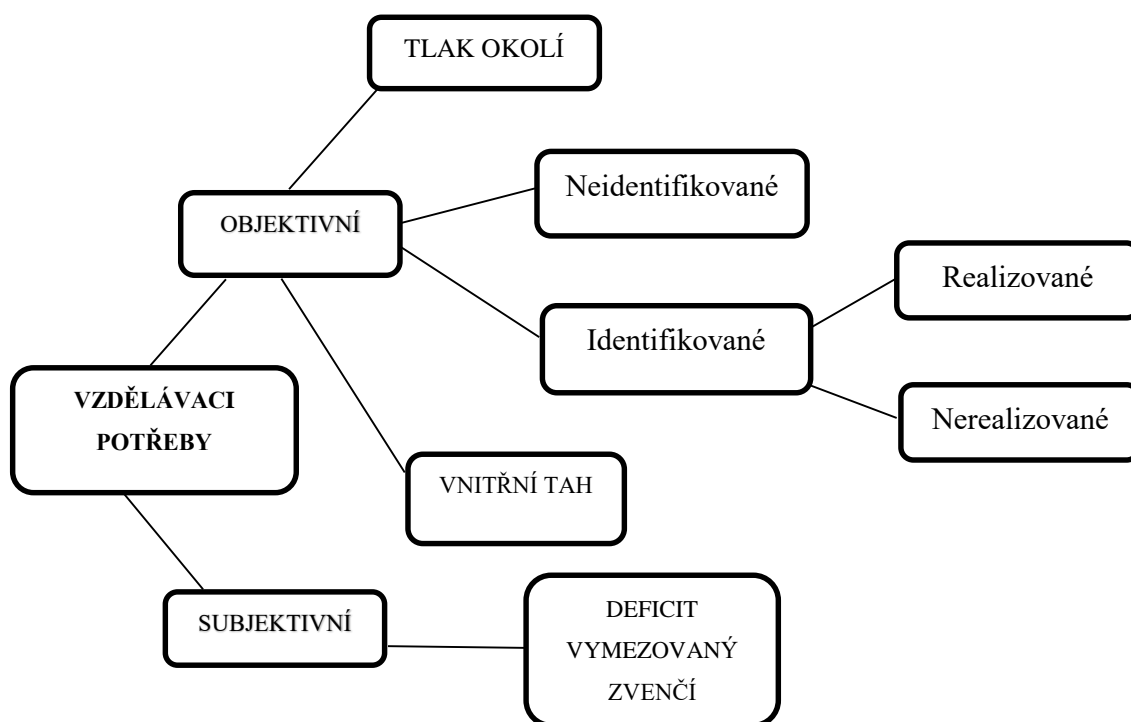

Schéma č. 2 Dělení vzdělávacích potřeb (srov. Šedřová, Novotný, 2002)

Objektivní vzdělávací potřeby - mezi ně řadíme takové potřeby, kdy je chybějící vzdělávání ve vztahu k osobě vymezeno z okolí, např. prostřednictvím zaměstnavatelů. Ve vztahu ke vzdělávání pěstounů můžeme jako objektivní vzdělávací potřebu vnímat realizaci odborných příprav pro výkon pěstounské péče, kdy zaměstnavatel – Krajský úřad jasně vymezuje „výkon povolání“ – což je pěstounství, potřebným vzděláváním.

Subjektivní vzdělávací potřeby jsou takové, které pociťuje jedinec přímo sám na sobě. Dále můžeme subjektivní vzdělávací potřeby členit na

- **potřeby vnímané jako tlak okolního prostředí**
- **potřeby pociťované jako vnitřní tah.**

Subjektivně vnímané vzdělávací potřeby můžeme dále dělit na neidentifikované (nerozpoznané) a identifikované (rozpoznané a označené ze zásadní), tyto můžeme ještě podrobněji členit na realizované a nerealizované.

S ohledem na cíl diplomové práce, je za objektivní vzdělávací potřebu osob pečujících možné uvést již zmíněné průběžné vzdělávání, které novelizovaný zákon č. 359/1999 Sb., v §47a, ukládá osobám pečujícím jako povinnost vzdělávat se v rozsahu 24 hodin ročně (ZSPOD, 2013).

Subjektivní vzdělávací potřeby osob pečujících mohou mít podle zkušenosti autorky při výkonu praxe v doprovázení náhradních rodin různá specifika. Zde bude sehrávat především roli konkrétní situace rodiny a specifické problémy dětí, které v nich vyrůstají. Jako okolní tlak může být vnímána představa pěstouna o tom, že by měl mít přehled o službách pro děti s mentálním postižením, aby mohl dítěti vyhledat odborníka či zprostředkovat potřebnou službu a nebyl odkázán na pomoc okolí. Vnitřním tlakem pak potřeba orientace v této problematice, pokud by pěstoun nabyté informace chtěl mít pro svůj rozvoj.

V případě neidentifikovaných vzdělávacích potřeb můžeme zmínit situaci z praxe autorky, kdy si pěstoun nepřipouští mezeru ve vzdělání. Nastalé problémy řeší na základě intuice. Jako příklad by bylo možné uvést přístup

k dětem s ADHD, kdy se pěstoun snaží problémy řešit na základě zkušeností při výchově biologických dětí, ale specializované vzdělávání zaměřené na tento typ poruchy pozornosti by měl za výsledek rychlejší a lépe přijímané řešení nastalých problémů. Mnohem větší rozdíl v přístupu k řešení (a potřebě vzdělávání) je v případě citové deprivace dítěte, což je situace, se kterou se pěstoun u svých biologických dětí pravděpodobně nesetkal a nemá k ní adekvátní rodičovskou zkušenost. V rámci doprovázení pěstounských rodin může pomoci směřování ze strany klíčového pracovníka, který s rodinou spolupracuje, ale jsou i pěstouni, kteří si témata ke vzdělávání sami aktivně vyhledávají a svou volbu pak jen s klíčovým pracovníkem konzultují a usměrňují.

2.2 Proces vzdělávání a jeho fáze

V rámci samotného vzdělávacího procesu se seznámíme s jeho čtyřmi fázemi, které podle Kucharčíkové a Vodáka tvoří:

- 1. Identifikování vzdělávací potřeby.**
- 2. Naplánování vzdělávání.**
- 3. Realizace vzdělávacího procesu.**
- 4. Vyhodnocení výsledků vzdělávání**

Kucharčíková s Vodákem tyto fáze aplikují na firemní vzdělávání, ale tento proces lze s úspěchem použít také ve vzdělávání osob pečujících (Kucharčíková et. al., 2007). Všechny popsané fáze jsou ve vzdělávání osob pečujících zcela relevantní.

Vynechání či nerealizace některé z fází procesu vzdělávání může mít u osob pečujících za následek neúspěch vzdělávacího procesu, jak v zacílení potřeby, tak v nevhodně realizované formě vzdělávání, což budeme mít možnost porovnat v empirické části práce.

Správné uchopení schématu plánu vzdělávání pěstounů včetně prvotního identifikování vzdělávací potřeby je klíčové. Pěstouni bývají podle

zkušeností autorky práce mnohdy při výkonu pěstounské péče časově vytížení souběžným výkonem povolání, kde jistě procházejí také procesem vzdělávání zaměřeným na jejich profesi. Pokud budou pracovníci doprovázejících organizací k plánování vzdělávání přistupovat profesionálně, ve čtvrté fázi vyhodnocení výsledků vzdělávání bude nejen spokojený vzdělaný pěstoun, ale také spokojené dítě svěřené do náhradní rodinné péče, které má saturovány své potřeby, což je smyslem pěstounské péče.

2.2.1 Vzdělávací potřeby a jejich identifikace

Odborná literatura se povětšinou zabývá identifikací vzdělávacích potřeb s aspektem podnikového vzdělávání, zaměřeného na zaměstnance. V této kapitole budou popsány postupy při identifikaci vzdělávací potřeby a pokusíme se tento postup aplikovat na osoby pečující.

Východiska Palána (2002) pro identifikaci vzdělávacích potřeb jsou zahrnuta v následujícím schématu:

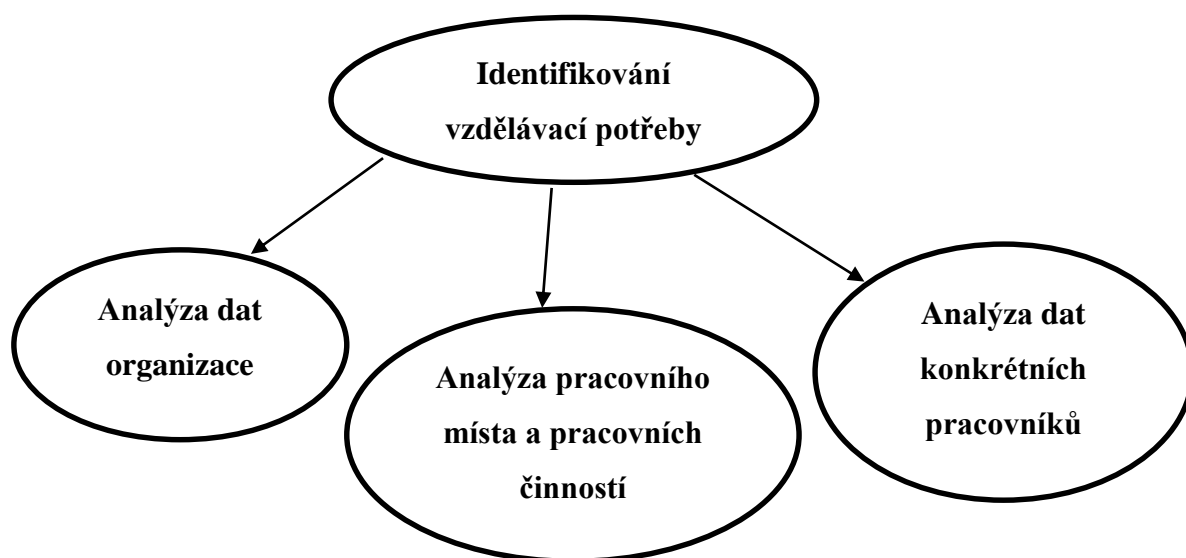

Schéma č. 3 Identifikování vzdělávací potřeby (Palán, 2002, s. 234)

Analýza dat organizace zahrnuje dostupné údaje o podniku, jako jsou například organizační struktury, předmět podnikání, struktura zaměstnanců a jejich data.

Pro analýzu vzdělávacích potřeb osob pečujících můžeme využít základní vymezení a typologii pěstounské péče. Tyto informace jsou obsahem čtvrté kapitoly této magisterské diplomové práce.

Analýza pracovního místa a pracovních činností obsahuje všechny dostupné informace o pracovních místech podniku, včetně specifikace osob, které je možné na danou pozici umístit. Pro analýzu vzdělávacích potřeb osob pečujících bude využit popis a charakteristika obou typů dlouhodobé pěstounské péče, kterou se budeme také zabývat ve čtvrté kapitole.

Analýza dat konkrétních pracovníků obsahuje konkrétní odlišnosti v požadavcích na obsazení konkrétního pracovního místa se skutečnou kvalifikací konkrétního pracovníka.

Zde by bylo možné v rámci analýzy vzdělávacích potřeb osob pečujících pracovat s rozdíly mezi předpoklady a povinnostmi osob pečujících vymezené zákonem a skutečnými kompetencemi a znalostmi každého pěstouna.

Pro identifikaci vzdělávacích potřeb nabízí Bartoňková jednu ze dvou základních variant:

Kvantitativní sociologický výzkum – využití schématu Palána pro šetření v organizaci. Využitelné zpravidla v rámci příprav vzdělávacích aktivit.

Aplikaci kompetenčního přístupu ke vzdělávání a k rozvoji lidských zdrojů v organizaci – zde jde o definování rámcových nároků na konkrétní pracovní pozici. Jde o rozpoznání kompetence pracovníka použitím kvalitativního přístupu (srov. Bartoňková, 2010).

Naše legislativa – jak zákon 359/1999 Sb. O sociálně-právní ochraně dětí, tak nový Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., nám říká, jaké jsou obecné

předpoklady pro výkon pěstounské péče. Lze se tedy ze zmíněných zdrojů dobrat k nastavení „kvalifikace pěstouna“ a také k požadavkům na jeho osobnost, zázemí a kompetence.

Pěstounská péče je státem garantovaná a honorovaná péče o děti, vyrůstající mimo biologické rodiny. Stát by tedy měl jako správný hospodář dbát na úroveň jím zajišťované péče o děti. Děti přicházející do pěstounské péče však mají velmi specifické potřeby a projevy. Také život v rodinách, jak biologických, tak náhradních je značně rozdílný. Nejlépe to vyjadřuje následující citát: „*Co potřebuje malé dítě? Mnoho věcí, ale ze všeho nejvíce jistotu ve vztazích ke svým lidem*“ (Matějček, 1999, s. 106). Zde je na místě uvést, že není cílem práce hodnotit, kdo je či není vhodný jako pečovatel o dítě, kdy každé dítě umístěné do rodiny namísto ústavního zařízení je uchráněno před negativními dopady institucionální péče. Zájem dítěte je vyrůstat v citově vřelém a bezvýhradně přijímajícím prostředí a analýza vzdělávacích potřeb by měla ukázat, jak pečujícím osobám v tomto jejich cíli napomoci vhodně zvoleným vzdělávacím plánem.

2.2.2 Tvorba vzdělávacích plánů

V předchozích kapitolách jsme se věnovali teoretickému ukotvení rozpoznání vzdělávací potřeby v dostupných odborných zdrojích. Tyto výstupy jsou následně využitelné v procesu plánování vzdělávání. Samotná tvorba vzdělávacího plánu má podle Kucharčíkové a Vodáka (srov. Kucharčíková, Vodák, 2007) tři fáze:

1. **Fáze příprav** – specifikace potřeb, analýza účastníků a nastavení cílů
2. **Fáze realizace** – návrh, vývoj a zpracování procesů vzdělávacího projektu a vlastní realizace
3. **Fáze zdokonalování** – průběžné vyhodnocování jednotlivých částí vzdělávacího programu

Pro názornost uvádíme příklady otázek, které by podle Kucharčíkové a Vodáka (2007) měly být zahrnuty v úspěšném vzdělávacím plánu:

- **Na jaké témata je důležité se zaměřit** – obsah definovaný na podkladě identifikace vzdělávací potřeby
- **Pro koho budeme realizovat vzdělávací aktivitu**
- **Jaké metody vzdělávání budou využity při realizaci**
- **Kdo bude realizovat vzdělávací aktivitu**
- **V jakém časovém období se vzdělávání uskuteční**
- **Kde je plánováno místo uskutečnění vzdělávací akce**
- **Jaký je zvolený způsob realizace vzdělávání**
- **Kdy budeme provádět průběžné a závěrečné vyhodnocení vzdělávací aktivity i kompletního plánu** – jakou využijeme metodu vyhodnocení, kdo a kdy ji provede
- **Jaký bude rozpočet nákladů na vzdělávání**

V kvalitativním výzkumu jsme se zaměřili na osoby pečující. Výzkumné otázky pro zvolenou cílovou skupinu byly stanoveny s ohledem na výše uvedené příklady. Vzhledem ke specifikám současného nastavení vzdělávání nebylo možné využít dotazníku, který by nepostihl všechny aspekty vzdělávání osob pečujících a poskytl by nám pouze strohé odpovědi bez dalšího komentáře, důležitého pro pochopení situace pěstouna a jeho rodiny s využitím pro tvorbu vzdělávacího plánu.

Zejména tyto důvody vedly v empirické části k využití metody polostrukturovaného rozhovoru při identifikaci vzdělávacích potřeb osob pečujících. Výstupem výzkumu by mimo identifikaci vzdělávacích potřeb měl být návrh na tvorbu vzdělávacího plánu pro osoby pečující s ohledem na specifika obou forem dlouhodobé pěstounské péče.

3 Systém náhradní rodinné péče v ČR

V následujících kapitolách se zaměříme na náhradní rodinnou péči. Nejprve se budeme věnovat náhradní výchově v širším kontextu náhradní rodinné péče v naší legislativě a jejímu členění. Dále se pak zaměříme na motivace k náhradnímu rodičovství pro jednotlivé typy péče a jejich specifika. S ohledem na cíl práce je důležité pochopit motivaci pěstounů k výkonu pěstounské péče, abychom mohli lépe vyhodnotit jejich potřeby a nastavit vzdělávací plány.

3.1 Náhradní výchova

O náhradní výchově mluvíme vždy, když je dítě odňato ze své biologické rodiny a je vychováváno v náhradním prostředí. Lze ji realizovat dvěma možnými způsoby – *ústavní výchovou* a její alternativou – *náhradní rodinnou péčí* (Bubleová, 2014).

Ústavní výchovu může dítěti uložit pouze soud, a to jen v případě, že je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena a současně další výchovná opatření nevedla k nápravě, případně z jiných závažných důvodů nelze zajistit výchovu dítěte rodiči. Před uložením ústavní výchovy (Občanský zákoník, 2014) soud zkoumá, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má jednoznačnou přednost před ústavní výchovou. Nový občanský zákoník přímo v § 958 uvádí, že *„Pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově“* (§ 958, odst. 2, Občanský zákoník, 2014).

„Prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, a forma péče a výchovy mají zásadní vliv na všechny oblasti dalšího vývoje dítěte a obecně i na celoživotní úspěšnost a výskyt duševních i somatických onemocnění. Řada významných vědeckých studií poukazuje na skutečnost, že děti, které navzdory dobrému zdravotnímu stavu strávily první měsíce a roky života v ústavní péči, významně selhávají později ve škole, zaměstnání i partnerském životě. Vykazují také větší nemocnost a řadu specifických zdravotních a psychických obtíží. Pro dítě je

v období rané výchovy obzvláště důležitá individuální péče s možností navázání blízkého vztahu. Pokud je tato péče nebo interakce nedostatečná nebo chybí úplně a děti prožívají nevyhraněné a neosobní vztahy v ústavním prostředí, poruchy ve vývoji jsou již nenapravitelné“ (Ptáček et al. 2011, s. 14 - 15).

Pěstounskou péčí, jako jedním z druhů náhradní rodinné péče, se budeme zabývat v dalších kapitolách. Pro názornost přikládáme schéma Bubleové (2011 a), které představuje oba typy náhradní výchovy dětí, vyrůstající mimo své biologické rodiny.

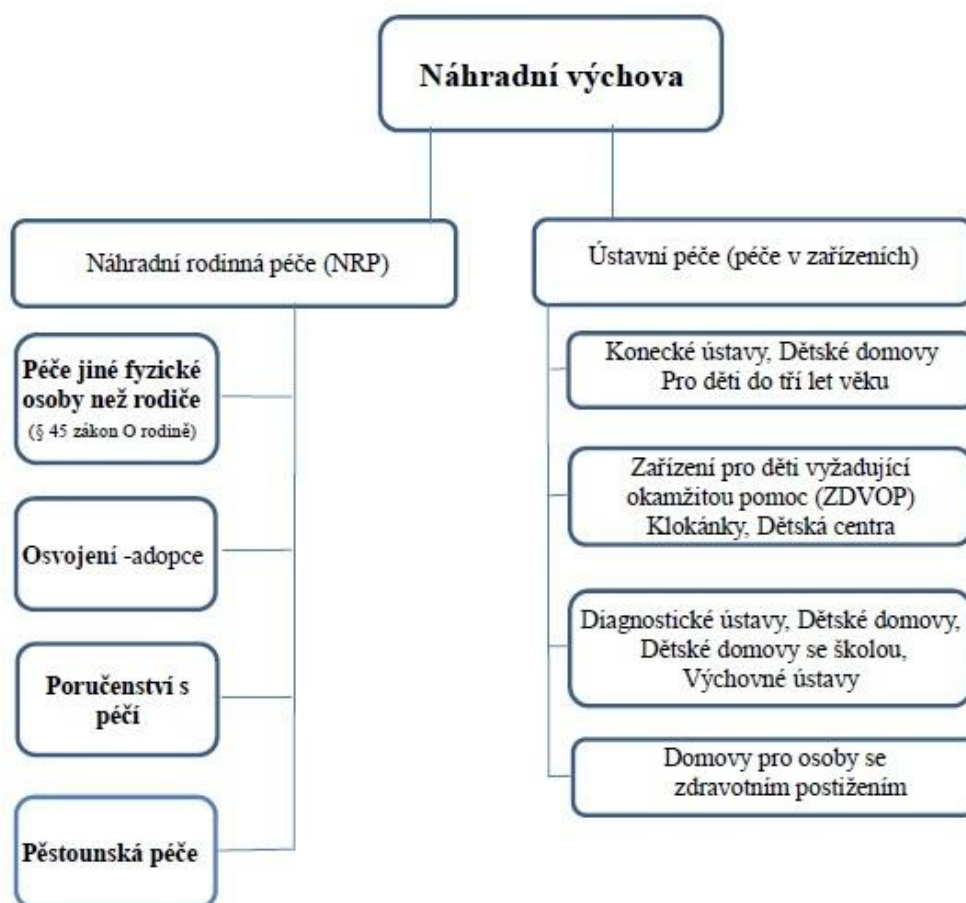

Schéma č. 4 Náhradní výchova (Bubleová et al. 2011a)

3.2 Náhradní rodičovství

Jedna z mnoha definic náhradní rodinné péče uvádí, že „*Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychovááno náhradními rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.*“ (Bubleová in Matějček, 1999)

Přijímání dětí do nových (náhradních) rodin je však jev v lidské společnosti, který jde napříč kulturami i časem. Označení adopce původně znamenalo „vyvoliti“, děti byly svými novými rodiči vyvoleny. Současná praxe však volí postup opačný, pro dítě se hledá náhradní rodina, která dokáže nejlépe naplnit jeho psychické i fyzické potřeby (Bubleová, 2014).

Cesta k náhradnímu rodičovství je však plně spjata s rodičovskou rolí a to jak uspokojenou, tak neuspokojenou. Rodičovství je pudová potřeba mít potomstvo a pečovat o ně. Může mít však různou intenzitu, která je ovlivňována dalšími faktory, jako jsou potřeba osobního rozvoje, společenské faktory či hodnoty a normy. Rabušic (2000) uvádí, že 83 % lidí ve věku 30 – 44 let souhlasí s tvrzením, že „*když je člověk dobrým otcem nebo matkou, může být se svým životem plně spokojen*“ a dalších 66 % bylo přesvědčeno, „*že domov s dětmi je jediným místem, kde se člověk může cítit úplně šťastný a uvolněný.*“

V populaci se většinou setkáváme s lidmi, kteří děti chtějí a starají se o ně. Nicméně se můžeme setkat také s lidmi, kteří nejsou dobrými rodiči. Děti v jejich péči neprospívají, mohou být opuštěné či odebrané z důvodu zanedbávání péče. Jsou však také lidé, kteří by děti chtěli, ale nemohou je mít. Vágnerová (2012) k tomuto uvádí, že „*nedobrovolná bezdětnost může být značnou životní zátěží, spojenou se symbolickou ztrátou hodnoty, kterou představuje vlastní dítě.*“

Podle statistické ročenky MPSV bylo v roce 2014 celkem 18 485 osob, kterým bylo svěřeno do náhradní rodinné péče alespoň 1 dítě (Statistická ročenka MPSV, 2014).

3.3 Motivace k náhradnímu rodičovství

Matějček s Dietrichem (1999) uvádějí, že není otázka, proč lidé přijímají do péče cizí děti, ale zda city nevlastních rodičů vůči nevlastním dětem mohou být totožné s city biologických rodičů vůči vlastním dětem. Konstatují, že existují rozdíly jak v hloubce a množství citů, tak jejich kvalitě.

Náhradní rodičovství je možnost, jak si uspokojit potřebu mít dítě. Vzhledem k různým typům náhradního rodičovství také vnímáme **různé motivace pro přijetí dítěte**.

Zatímco u bezdětných párů se jedná především o silnou potřebu mít dítě, po prožití dlouhého procesu s fázemi naděje a zklamání s různými vyhlídkami na vlastní dítě. Tito žadatelé o zprostředkování náhradní rodinné péče, se zpravidla uchylují k osvojení dítěte. **Osvojení** je jedna z forem náhradní rodinné péče, kdy dítě má po právní stránce stejný status, jako dítě vlastní a osvojitelé nabývají rodičovské zodpovědnosti, přičemž vztahy dítěte a jeho původní biologické rodiny zanikají (Bubleová, 2014).

Dochází zde zpravidla k nasycení rodičovských potřeb, které jako přirozenou lidskou potřebu popisuje Vágnerová (2012). Fakt, že osvojitelé chtějí dítě získat a předat mu status vlastního potomka však s sebou nese jistá rizika. Vzhledem k dlouhodobě neuspokojené rodičovské touze, absenci rodičovských zkušeností, spojené s cílem být dobrými rodiči může dojít ke zkreslení představ či nepřiměřeným očekáváním. Po přijetí dítěte pak bývají osvojitelé velmi pečlivými rodiči s mnohdy až nadměrnou péčí, výlučně zaměřenou na dítě. Většinou se osvojitelé se svou novou rolí vyrovnají a o osvojené dítě se dokážou starat, jako by bylo jejich vlastní.

Motivace u **pěstounů** je zpravidla odlišná, protože většinou již vlastní – biologické děti mají, což se projevuje nejen na jejich rodičovských zkušenostech, ale i v míře naplňování vlastních potřeb. Většinou uvádějí altruistické cíle jako pomoc dítěti bez rodinného zázemí, někdy je vede snaha pořídit vlastnímu dítěti podobně starého sourozence. Potřeba pomoci dítěti bývá zpočátku obecná, později se směřuje ke konkrétnímu dítěti, které je

pěstounům v rámci procesu zprostředkování nabídnuto. Velmi často bývá důležitý také příběh konkrétního dítěte, který pěstouny osloví a oni chtějí dát šanci dítěti, které je z jejich pohledu znevýhodněné. Problematika „romantických představ“ a iluzí se může týkat také pěstounů, ovšem v mnohem menší míře než u osvojitelů (Vágnerová, 2012).

V letech 1999 – 2002 se tématu motivace žadatelů o pěstounskou péči zabývala ve svém kvalitativním výzkumu také Sobotková (2013). Výzkumný vzorek obsahoval 50 pěstounských rodin, se kterými byly vedeny polostrukturované rozhovory. Motivace k pěstounství představovala jednu z výzkumných otázek.

Respondenti ve svých odpovědích zpravidla uvedli dva až tři nejdůležitější důvody, přičemž síla vychovávat další děti a touha pomoci se vyskytovala v 31,8 %. Bezdětnost žadatelů, často nazývanou jako „motiv skryté adopce“ uvedlo 30 % účastníků výzkumu. Dále pro 20,5 % účastníků výzkumu bylo inspirující setkání s pěstounskou rodinou či shlédnutí pořad s tématem náhradní rodinné péče a pěstounství v televizi. Pro 9,1 % účastníků výzkumu byla motivací nemožnost mít další biologicky vlastní dítě nebo úmrtí vlastního dítěte 9,1 %. Shodně pak účastníci uváděli jako důvod znalost problematiky opuštěných dětí, což uvedlo 6,8 % účastníků a „povinnost“ postarat se o opuštěné dítě známých nebo příbuzných 6,8 %.

U dalšího typu náhradní rodinné péče – **poručenství s osobní péčí**, se zpravidla jedná o pěstouny, kteří osobně pečují o dítě, jehož rodiče byli zbaveni rodičovských práv a dítěti bylo potřeba ustanovit poručníka, který by spravoval jeho záležitosti. S ohledem na motivaci zde převažují stejné důvody jako u pěstounské péče (Bubleová, 2011a).

O děti, které nemohou žít se svými biologickými rodiči, často pečují příbuzní, či osoby blízké. Naše právní úprava **osobní péči příbuzného či osoby blízké** upřednostňuje před péčí cizí osoby, viz § 954 a § 962, Občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., péči jiné fyzické osoby než rodiče pak dále vymezuje zákon o sociálně-právní ochraně „jinou fyzickou osobou, odpovědnou za výchovu

dítěte, které bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu.“
(ZOSPOD, 2013)

Motivací těchto osob, které přebírají dítě do péče, je většinou příbuzenský poměr k dítěti, případně se jedná o osobu blízkou dítěti a jeho rodičům (Bubleová, 2014).

Osoby blízké dítěti a rodině nejsou přímými příbuznými dítěte, často s rodinou trvale žijí, osobně znají dítě a jsou ochotné dítěti poskytnout potřebné zázemí a péči. O svěřené dítě pak pečují bez finanční podpory státem garantovaného systému dávek pěstounské péče, pouze s příspěvkem rodičů dítěte, ve formě soudem stanoveného výživného.

4 Pěstounská péče

Tato kapitola je věnována pěstounské péči, kde si představíme základní typy pěstounské péče z pohledu výkonu péče, délky péče a hlavními rozdíly mezi nimi.

Cílem diplomové práce je analýza vzdělávacích potřeb osob pečujících – pěstounů. V této kapitole se seznámíme s oběma typy dlouhodobé pěstounské péče – pěstounskou péčí zprostředkovanou a pěstounskou péčí vykonávanou příbuznými dítěte. Vzhledem k zaměření práce jsou zde uvedeny zásadní informace o obou typech pěstounské péče, což je důležité pro uchopení tématu v rámci realizace analýzy vzdělávacích potřeb.

Závěr kapitoly je pak věnován procesu zprostředkování a přípravám na výkon pěstounské péče u osob pečujících a současnému stavu ve vzdělávání pěstounů.

4.1 Pěstounská péče a její vymezení

Problematiku pěstounské péče ukotvuje Občanský zákoník č. č. 89/2012 Sb., kdy v § 958 – § 970 stanoví následující:

- *„Pěstounská péče má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově.*
- *Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče pěstounovi.*
- *Soud může svěřit dítě do pěstounské péče i na přechodnou dobu. Podrobnosti stanoví jiný zákon.*
- *Pěstoun je povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat.*
- *O pěstounské péči může soud rozhodnout na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě.*
- *O pěstounské péči může soud rozhodnout na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě.*

- *Rodiče mají právo se s dítětem osobně a pravidelně stýkat i právo na informace o dítěti, ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak.*
- *Pěstoun má povinnost udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými. Má povinnost umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, ledaže soud stanoví jinak.*
- *Kdo se má stát pěstounem, musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a musí souhlasit se svěřením dítěte do pěstounské péče.*
- *Ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte“.*

Dalším zákonem, který upravuje pěstounskou péči, je Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., který byl novelizován k 1. 1. 2013 (dále jen ZSPOD).

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností zde mají v §19 uloženu povinnost sledovat vývoj dětí v pěstounských rodinách, prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany. Dohled vykonávají sociální pracovníce přímo v rodině, kterou navštěvují alespoň jednou za půl roku.

Při těchto návštěvách se sledují pokroky ve vývoji dětí, svěřených do pěstounské péče (zejména psychomotorický vývoj dítěte) a jejich zajištění v rodině. Dále je předmětem návštěv také sledování vývoje vztahů v náhradní rodině i kontakty dítěte s jeho biologickou rodinou.

Pěstounská péče je charakterizována jako státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče. Zde je zásadní diferenciací oproti ostatním typům náhradní rodinné péče s výjimkou osobní péče poručníka, která se svou specifikací pěstounské péči přibližuje nejvíce.

Individuální pěstounskou péči Zdeněk Matějček (2002) spatřuje jako velmi podobnou klasickému modelu rodiny, protože je realizována v rodinném

prostředí, domácnosti pěstounů. Tu tvoří pěstoun a pěstounka, případně jejich biologické děti, pokud ještě žijí s rodiči. Dále je zde podpůrná síť širší rodiny – prarodiče a další příbuzní, což je velký zdroj podpory pro pěstouny, ale také nenapodobitelný vzor pro děti, který v ústavní péči není možné zprostředkovat.

V České republice byly novelou ZSPOD v roce 2006 rozšířeny do té doby dva hojněji využívané instituty individuální pěstounské péče – **pěstounská péče zprostředkovaná**, někdy také nazývaná „cizí péče“ a **pěstounská péče příbuzenská** o nový typ péče – **pěstounskou péči na přechodnou dobu**.

Novela ZSPOD v §4a), odst. b, také nově nazývá jiné fyzické osoby odpovědné za výchovu dítěte – pěstouny a poručníky osobně pečující o dítě, **osobami pečujícími**. Pěstouny na přechodnou dobu pak **osobami v evidenci**.

Pěstounská péče zprostředkovaná i příbuzenská pěstounská péče jsou **dlouhodobými formami** náhradní rodinné péče o děti, jejich rodiče se neumějí, nemohou nebo se nechtějí o ně starat. Děti v pěstounských rodinách zůstávají zpravidla do dospělosti, pokud nedojde v jejich biologických rodinách k úpravě podmínek a rodiče si děti převezmou nazpět do své péče.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je naopak **krátkodobou formou** výkonu pěstounské péče, protože je využívána především jako krizový institut péče o děti, po dobu, „*kdy rodič ze závažných důvodů nemůže dítě vychovávat, případně na dobu, po jejímž uplynutí může dát matka souhlas k osvojení dítěte, nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení odvolat.*“ Tato doba je omezena v ZSPOD, v §27a, bod 9) na nejdéle jeden rok. Pokud dojde ke svěřeni sourozence do pěstounské péče téhož pěstouna, lhůta jednoho roku se uplatní až od příchodu posledního ze sourozenců. V praxi se ovšem setkáváme s přístupem, kdy po uplynutí této lhůty jsou děti soudem opětovně svěřeny do pěstounské péče na přechodnou dobu, na lhůtu jednoho roku k témuž pěstounovi (ZOSPOD, 2013).

Pěstounskou péčí na přechodnou dobu se v dalších kapitolách zabývat nebudeme, neboť analýza vzdělávacích potřeb osob v evidenci není předmětem této diplomové práce.

Druhým typem pěstounské péče z pohledu **způsobu výkonu péče** je **skupinová pěstounská péče**. Tento typ pěstounské péče v České republice realizují SOS dětské vesničky, kde pěstounskou péčí vykonávají ženy – pěstounky, případně manželské páry, které žijí v objektech pořízených a vybavených zřizovatelem. Takovýchto objektů je několik v jednom místě a společně tvoří tzv. SOS dětskou vesničku. Rodiny v SOS dětských vesničkách mají zajištěnou odbornou pomoc v osobě psychologa, speciálního pedagoga, pomocného personálu na domácí práce. Specifikem SOS dětských vesniček je zpravidla větší počet dětí v rodině, šest a více dětí, a jsou zde umístovány často velké sourozenecké skupiny (Matějček, 1999).

Před účinností novely ZSPOD (č. 359/1999 Sb. z roku 2013) do kategorie skupinové pěstounské péče patřila ještě **zařízení pro výkon pěstounské péče**. Tyto zařízení zřizované obcemi a městy však byly zmíněnou novelou zrušeny s tím, že děti zde umístěné budou žít v těchto rodinách do dosažení zletilosti. Tento krok výrazně zhoršil podmínky pro výkon pěstounské péče v těchto rodinách, protože zde byly umístovány větší skupiny dětí především jiného etnika, děti s výchovnými a vzdělávacími obtížemi, v počtu 6-10 dětí. Legislativní úpravou přišly rodiny o podporu, která jim byla poskytována v podobném rozsahu jako rodinám v SOS dětských vesničkách (Matějček, 1999).

Naše legislativa zná několik variant pěstounské péče, viz schéma.

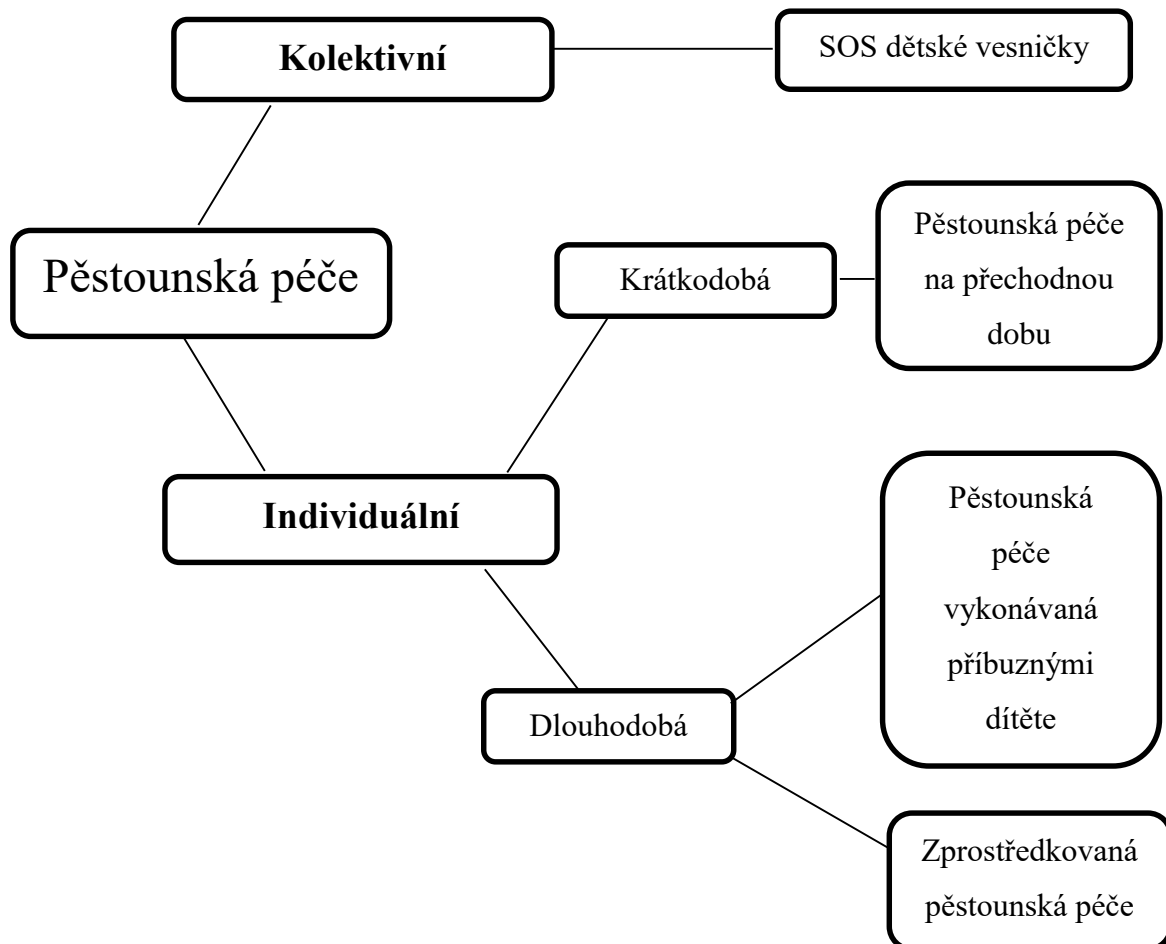

Schéma č. 5 Typy pěstounské péče v ČR (Bubleová, 2011a)

4.2 Pěstounská péče zprostředkovaná / cizí

ZSPOD (2013) specifikuje v § 47c) „*osobu pečující, která je pěstounem (nikoli na přechodnou dobu) jako osobu:*

- *která byla do dosažení zletilosti dítěte jeho pěstounem nebo poručníkem, a to po dobu, po kterou má nezaopatřené dítě nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte,*

- *keré je před rozhodnutím soudu o svěřeni dítěte do pěstounské péče rozhodnutím soudu nebo orgánu sociálně-právní ochrany dítě dočasně svěřeno do péče osoby, která má zájem stát se pěstounem, a to po dobu trvání takové péče (tzv. předpěstounská péče),*
- *kerá je poručníkem dítěte, jestliže o dítě osobně pečuje,*
- *kerá má v osobní péči dítě, k němuž nemá vyživovací povinnost, a to po dobu, po kterou probíhá soudní řízení o ustanovení této osoby poručníkem.“*

Zprostředkovaná pěstounská péče je, jak vyplývá už ze samotného označení, vykonávaná pěstouny na základě zprostředkování, což je proces, ve kterém zájemci o zprostředkování náhradní rodinné péče procházejí posuzováním a přípravou na výkon pěstounské péče. Označení zprostředkovaná pěstounská péče je výrazným znakem, odlišujícím druhou skupinu dlouhodobých pěstounů – příbuzenských, kteří zprostředkováním neprocházejí (Bubleová, 2011a).

Nejdůležitějším faktem pro budoucí analýzu vzdělávacích potřeb se pak jeví skutečnost, že žadatelé, budoucí pěstouni, procházejí zprostředkováním na základě svého rozhodnutí a přistupují k němu velmi často po dlouhé době, ve které tento krok zvažují. Konzultují ho se svými dětmi, širší rodinou, svým okolím. Někdy je tento typ pěstounské péče označován také jako cizí péče, protože v něm dochází k „párování“ osob, které k sobě nemají žádnou vazbu, neznají se a jsou tedy cizí. Nepříbuzenský charakter péče s sebou nese mnoho specifíků, která se naplno projeví až ve chvíli, kdy se dítě ocitne v nové rodině. Pěstouni mají zpravidla jen velmi málo informací o původní rodině dítěte, neznají skutečnosti, za kterých došlo k odebrání dítěte. Nemají dostatek informací o minulosti dítěte, jeho rodičích, výchovných stylech a jeho rodině. Dalším specifíkem může být odlišné etnikum či náboženské a kulturní zvyklosti dítěte, které mohou hrát významnou roli jak v adaptační fázi v rodině, tak později. Pěstouni bývají ve výkonu pěstounské péče ovlivněni počátečním nadšením a nedostatkem náhledu na situaci.

Pěstounská péče vzniká vždy na základě rozhodnutí soudu a je ukončena v případě dosažení zletilosti dítěte, ale v případě přípravy na budoucí povolání dochází k ukončení pěstounské péče nejdéle ve věku 26 let, pokud po tuto dobu dítě žije s pěstounem v jeho domácnosti. Děti jsou svěřovány do péče jak manželům, tak fyzickým osobám, tzv. samo-žadatelům, ženám i mužům. Pokud je dítě schopno vzhledem ke svému věku a rozumovým schopnostem pochopit pěstounskou péči, zákon ukládá před svěřením dítěte do pěstounské péče zjistit jeho názor (Bubleová, 2014).

Pěstoun není zákonným zástupcem dítěte (pokud není současně poručníkem), zastupuje dítě a spravuje jeho záležitosti jen v běžných věcech. K výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu, plánované lékařské zákroky, volba povolání ...) musí požádat o souhlas zákonného zástupce dítěte, pokud nejsou dosažitelní, požádá o vyslovení tohoto souhlasu přímo soud. Soud na žádost pěstounů může v rámci svěřování dítěte do pěstounské péče vymezit pěstounům po zvážení konkrétní situace dítěte také další práva. Jednou z častých změn, ke které se výlučně vyjadřuje soud, je změna příjmení dětí podle svých pěstounských rodičů. Děti mají potřebu se identifikovat se svými novými rodiči a touha po společném příjmení je součástí adaptace na novou situaci, kdy dítě cítí potřebu někam patřit. (Bubleová, 2011a).

Ke zrušení pěstounské péče může dojít pouze ze závažných důvodů, na základě soudního rozhodnutí. Ke zrušení pak dochází vždy, když o to požádá sám pěstoun. Pěstounská péče zajišťuje adekvátní hmotné zabezpečení dítěti a odměnu těm, kteří o něj pečují. Toto je zajištěno dávkami státní sociální podpory (Bubleová, 2011b).

Zákon ukládá osobám pečujícím do 30 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí o svěřením dítěte do pěstounské péče uzavřít Dohodu o výkonu pěstounské péče prostřednictvím pověřených osob. Pěstouni mají v rámci uzavírání těchto dohod nárok na podpůrné a odlehčovací služby, ale mají také definovány povinnosti – především zvyšování si rodičovských kompetencí v péči o dítě, supervizi, udržování kontaktu dítěte s jeho biologickou rodinou.

Matějček (1999) uvádí jako nejčastější důvody pro svěřeni dítěte do pěstounské péče tyto:

- **dítě nemůže dlouhodobě vyrůstat v rodině se svými rodiči**
- **dítě nelze z různých příčin (právních, zdravotních, sociálních, psychologických) svěřit do osvojení**
- **institucionální péče ohrožuje či narušuje správný vývoj dítěte**

Mezi pěstounem a dítětem ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodičem a dítětem, ale zejména u dlouhodobé pěstounské péče jsou vztahy mezi pěstouny a jejich dětmi na rodičovské úrovni. Nejedná se o rodičovství biologické, ale „psychologické“.

Zpravidla mají biologičtí rodiče ponechánu rodičovskou zodpovědnost, ale také mohou mít práva a povinnosti k dítěti omezeny soudem. V pěstounské péči mají rodiče zachovánu vyživovací povinnost k dítěti, výživné ale neskládají k rukám pěstounů, ale hradí je státu (Bubleová et al.2011a).

4.3 Pěstounská péče vykonávaná příbuznými dítěte

Pěstounská péče vykonávaná příbuznými dítěte je podle statistické ročenky MPSV zastoupena především prarodiči v 50 % a dalšími příbuznými dítěte v 16 % (Statistická ročenka MPSV, 2014).

Nevzniká na základě zprostředkování, ani na základě dlouhodobého zvažování či vlastního rozhodnutí. Na počátku příbuzenské pěstounské péče je zpravidla krizová situace dítěte, kterou je potřeba vyřešit ve prospěch dítěte. Péče příbuzných je rychlým řešením, dítě rodinu zná a příbuzní jsou ochotni pomoci. Jak zmiňuje Matějček (1999), dítě má po svém prarodiči čtvrtinu své genetické výbavy a prarodiče dítěte znají alespoň jednoho z rodičů od dětství.

Pěstounská péče vykonávaná příbuznými se může jevit jako ideální řešení situace, avšak tento typ náhradní rodinné péče má i své úskalí.

Pokud je pěstounská péče vykonávána prarodiči, je na místě zmínit velký věkový rozdíl mezi pěstounem – vychovatelem a svěřeným dítětem a to i v řádu mnoha desítek let. Prarodiče mají návyky a další sociokulturní zvyklosti ze svého dětství, mají zažitou jinou morálku. Možný problém je častý například v nepochopení nových komunikačních technologií a technologického pokroku jako celku (Uhlířová, 2010).

Přicházející komplikace se mohou týkat také identifikace s rodinnými vzory a malou pravděpodobností, že to budou právě prarodiče, kteří převezmou roli životních rádců. Tuto skutečnost však vyvrací studie Quitona (2010), která posiluje zjištění, kdy věk pěstouna nemá zásadní vliv na kvalitu výkonu pěstounské péče.

Zbyněk a Novák (2008) se zmiňují o tom, že pěstounství prarodičů je silně specifické. Problém vidí zpravidla v přemíře lásky a shovívavosti ze strany prarodičů.

Vznik pěstounské péče příbuzných je mnohdy záležitostí dnů, v kontrastu s procesem zprostředkování pěstounské péče, která je záležitostí zpravidla jednoho roku. Dítě bývá k příbuzným přemístěno často traumatizované, po vypjatých, emočně náročných reakcích rodičů. Plánované a připravené přemístění dítěte k příbuzným může traumatizaci zmenšit, protože dítě zpravidla ví, kam jde, příbuzného zná, mohou mít spolu vazbu či vztah (Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte, 2014).

Děti v tomto případě mnohdy nezmění školu, ani prostředí, zůstávají se svými sourozenci. Často se zmiňují o péči svých příbuzných jako o místu domova, mnohem řídkěji se u dětí objevuje problémové chování (Králičková, 2007).

Děti – vnoučata, jsou soudy prarodičům svěřovány do péče jiné fyzické osoby § 953 – § 957 NOZ, protože zde existuje vyživovací povinnost pro osoby v přímé příbuzenské řadě, stanovená v NOZ, § 910, odst. 2. Potřeba hmotně zajistit děti svěřené do péče prarodičů v případě neplacení výživného rodiči dítěte vede později k vyvolání soudního řízení o svěřením dítěte do pěstounské péče.

Na konferenci Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů – TRIADA 2015 (Sborník Triada, 2015), zazněla potřeba sdílet zkušenosti s prací s touto skupinou pěstounů. Mezi témata, která se při doprovázení příbuzenských pěstounů objevují nejčastěji a velmi přesně vystihují specifika a nejčastější problémy výkonu příbuzenské pěstounské péče, patří následující:

- *„zachování původních vazeb a prostředí,*
- *znalost historie rodiny,*
- *absence přípravy pěstounů,*
- *přítomnost konfliktu pěstoun x rodiče dětí – obtížná podpora identity dětí a pozitivního obrazu rodičů,*
- *potíže s kontakty dětí s rodiči,*
- *zmatení rolí (babička/teta – maminka),*
- *problémy související s věkem a zdravotním stavem pěstounů,*
- *velká věková vzdálenost mezi dětmi a pěstouny, velké mezigenerační rozdíly,*
- *snížené výdělkové možnosti pěstounů, nižší sociální mobilita,*
- *specifické nároky na organizaci a témata vzdělávání pěstounů,*
- *riziko cíleného zneužívání sociálního systému v některých případech,*
- *dilema OSPOD při doporučování odměny pěstouna,*
- *nízká motivace ke spolupráci. “*

Dále se účastníci shodli na potřebě nastavení partnerské spolupráce s pěstouny, založené na důvěře a jasně nastavených pravidlech. Doprovázející pracovník by měl být empatický, zralý a zkušený, reflektující potřeby rodiny.

Krtičková (2016) pak ve svém článku k tématu příbuzenské pěstounské péči uvádí velmi výstižný návod pro příbuzné děti, zejména prarodiče. Tento výčet nastiňuje situaci v rodinách příbuzných a současně naznačuje témata pro vzdělávání, na kterých budou muset v rámci výkonu pěstounské péče pracovat:

- *„Odpustit vlastnímu dítěti.*
- *Pochopit pohnutky jeho chování.*
- *Otevírat a nepěstovat tabu.*
- *Nepěstovat tajemství (jen takové, které by mělo dítě ochraňovat, než dospěje k porozumění a dokáže unést následky sdělení).*
- *Dovolit otevřená témata o biologickém rodiči.*
- *Uvědomit si i vlastní podíl selhání na výchově, kdy právě důsledky mohly vést k opuštění dítěte.*
- *Podpořit vztah (pokud je projevem opravdový zájem, dítě není nástrojem k pohodlnému návratu a rodič nežije v patologickém prostředí).*
- *Ukázat dítěti i kladné stránky biologického rodiče (užitečné je to prostřednictvím fotek z dětství, vyprávěním příběhů, které neodevalvují rodiče. Dítě vidí, že jeho rodič byl také ve svém dětství milým a přijímaným dítětem).*
- *Předat dítě biologickému rodiči, pokud se zásadním způsobem změni okolnosti a způsob života.*
- *Jasně vymezení role („Jsem babička, ne máma.“)“.*

Dále pak Krtičková (2016) zmiňuje nejčastější situace, kterým jsou děti v příbuzenské pěstounské péči vystaveny:

- *„Vlastní dvojí hře – „verbalizovaný nezájem“ o vlastní rodiče.*
- *Zavržení rodiče.*
- *Obavě a úzkosti, že zklamou.*
- *Podmínečnému vztahu.*
- *Nejasným tajemstvím v rodině – v rodině jsou častá tabu.*
- *Překrucování a zamlčování skutečností.*
- *Negativnímu identifikačnímu vzoru.*
- *Problematickému dospívání – zásadní je problém identity.*
- *Generační propasti – věkovému rozdílu a z toho plynoucímu vzájemnému nepochopení.“*

Vzhledem k tomu, že příbuzenští pěstouni ze zákona nemusí procházet odbornými přípravami, nejsou na řešení výše zmíněných situací systematicky připravováni. Uhlířová (2010) upozorňuje, že nároky kladené na pěstouny procházející zprostředkováním nelze v případě péče příbuzného uplatnit. Není pak výjimkou situace, kdy příbuzný pečující o dítě v pěstounské péči má za sebou trestnou činnost a rodič dítěte je ve výkonu trestu. Velmi specifickou situací jsou pak negramotní příbuzní, což je z hlediska spolupráce s rodinou a povinným vzděláváním velmi náročná situace. Již zmíněná absence odborných příprav je jednou z hlavních odlišností těchto dvou typů pěstounské péče. Zprostředkovaní pěstouni na svou roli nejprve emocionálně a pak i prakticky připravují, řeší to se svým rodinným i sociálním okolím. Z příprav si do další praxe pěstouna nesou zejména širší sociální síť dalších pěstounů, se kterými mnohdy navazují přátelské vazby a sdílejí společně radosti i starosti s přijatými dětmi. Jsou po celou dobu probíhajícího prověřování vedeni k týmové spolupráci, učí se využívat služeb odborníků. Absolvují celou řadu i nepovinných vzdělávacích aktivit, protože jsou motivováni k tomu, aby byli dobrými náhradními rodiči dětí, jejichž biologická rodina selhala.

Všechny výše vyjmenované kroky příbuzenským pěstounům při samotné péči o děti chybí. K absenci prvotního vzdělávání se problém nabaluje při realizaci povinného vzdělávání v rozsahu 24 hodin ročně, což je limit stejný pro oba typy pěstounské péče. Zprostředkovaní pěstouni ve vzdělávání jen naváží na základ znalostí, které si osvojili na přípravách, v případě příbuzenských pěstounů není na čem stavět a začíná se od počátku.

Pokud se osobou pečující stane prarodič, je zde tedy mnoho faktorů, které samotnou péči o dítě ztěžují. Při zaměření se na problematiku vzdělávání a motivace ke vzdělávání je dobré zmínit, že mnohdy prarodičům v aktivní účasti na vzdělávání brání například stud. Často zmiňované klišé spočívající v neúspěšné výchově vlastních potomků a opakování stejných výchovných chyb u vnoučat není ale vhodné podceňovat ani přeceňovat. Příbuzní a děti v jejich péči mnohdy řeší společné problémy týkající se nedostatku

finančních prostředků, izolaci, obavy o zdraví pečující osoby a často také již zmíněné mezigenerační rozdíly. K úhradě veškerých nákladů spojených s péčí o dítě je starobní důchod prarodiče neostatečný a rodina pak bývá díky tomu omezena či přímo vyřazena ze společenského života. Prarodiče jako pěstouni vedou zcela odlišný způsob života, než jaký přísluší jejich věku, opět se stávají rodiči. Nová role je pro ně fyzicky i psychicky velmi náročná a může vést k sociální izolaci. Tímto jsou současně ovlivněny také děti, které se mohou cítit méně hodnotné, stát se terčem šikany. Současně se obávají o své prarodiče pěstouny stejně tak jako prarodič- pěstoun může pociťovat obavu, zda dovede dítě až do jeho zletilosti. Problém velkého věkového rozdílu pak většinou graduje v období puberty, kdy se děti za svého příbuzného i stydí (Uhlířová a kol., 2010).

4.4 Pěstounské péče, její zprostředkování a odborná příprava

Zprostředkování pěstounské péče je proces, který v sobě zahrnuje přípravu budoucích pěstounů. Vzhledem k tomu, že se jedná o vzdělávání s cílem připravit pěstouny na výkon pěstounské péče, představíme si proces, včetně témat vzdělávací části.

ZSPOD v ustanoveních § 19 – 27 zákona č. 359/1999 Sb., upravuje zprostředkování osvojení a pěstounské péče. Vymezuje proces, ve kterém dochází k párování dětí z evidence krajského úřadu s žadateli z evidence žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče. Při zprostředkování se přihlíží k výsledkům odborného posouzení dítěte a žadatelů, přičemž přednost mají žadatelé, kteří dokážou nejlépe naplnit individuální potřeby dítěte.

Zprostředkování pěstounské péče se provádí na základě žádosti žadatelů, kteří chtějí do své péče přijmout dítě. Jejich cesta začíná na odboru sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností, kde sociální pracovník po prodiskutování základních otázek zkompletuje spisovou dokumentaci žadatelů a odesílá ji na krajský úřad. Ten žadatele seznámí s celým procesem.

Krajský úřad u žadatelů či žadatele provede odborné posouzení, které spočívá ve vyhodnocení osobnosti žadatele, jeho zdravotního a psychického stavu a motivacích. Dále se vyhodnocuje rodinná situace, stabilita partnerských svazků, vhodnost rodinného prostředí, ve kterém by docházelo k výchově svěřených dětí. Pokud jsou v rodině žadatelů děti, které žijí ve společné domácnosti, týká se vyhodnocení také těchto dětí.

Důležitý faktor je také ekonomická stabilita rodiny a trestní bezúhonnost. Do posouzení je zahrnuta také bezúhonnost všech dospělých osob žijících v rodině. Proces posuzování zahrnuje také absolvování odborné přípravy na výkon pěstounské péče, v minimálním rozsahu 48 hodin. Po úspěšném absolvování přípravy a kladném výsledku z odborného posouzení provede krajský úřad zařazení žadatelů do evidence osob vhodných stát se pěstouny.

Proces zprostředkování trvá zpravidla jeden rok a liší se v závislosti na metodice konkrétního krajského úřadu. Velmi přiléhavé se jeví přirovnání délky procesu zprostředkování k délce těhotenství matky, která se na příchod dítěte zpravidla připravuje po celou dobu jejího trvání.

Krajský úřad má ve své evidenci děti, kterým se hledá nová náhradní rodina. K párování dětí s žadateli dochází na odborném panelu, kde jsou přítomni odborníci působící v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Po vyhledání vhodné rodiny pro konkrétní dítě jsou žadatelé seznámeni se spisovou dokumentací a po osobním seznámení s dítětem mohou podat k místně příslušnému soudu žádost o svěření dítěte do pěstounské péče.

Důležitou součástí prověřování a zprostředkování pěstounské péče, jak již bylo zmíněno, je **absolvování odborné přípravy**, kterou zajišťuje krajský úřad. Tato příprava probíhá formou skupinových konzultací žadatelů s lektory na předem daná témata. Obsah příprav je určen pouze rámcově metodikou MPSV, takže se forma může v jednotlivých krajích lišit.

Cílem odborné přípravy je připravit budoucí pěstouny na výkon pěstounské péče. Seznámit je s riziky výchovy přijatého dítěte, která může být velmi odlišná od výchovných situací, které zažívali se svými biologickými dětmi.

Důležitou přidanou hodnotou odborných příprav je také tvorba sociální sítě vzájemně mezi žadateli, která později při péči o svěřené děti plní důležitou funkci svépomocné skupiny. Nejdůležitějším cílem lektorů odborné přípravy je připravit žadatele na možné obtíže minimalizací rizik selhání, naučit žadatele využívat odbornou pomoc pro sebe i své děti (Hofrová, 2008).

Možné okruhy témat odborné přípravy (Hofrová, 2008):

Teoretická část příprav s tématy - sociálně-právní ochrana, psychologické aspekty pěstounské péče, zdravotní stav dítěte, právní minimum. Spolupráce s návaznými institucemi, další vzdělávání pěstounů.

Sebezkušenostní blok bývá zaměřen na témata – Motivace, Vlastní rodina, Biologická rodina, Odebrání dítěte z biologické rodiny, Situace dítěte v ústavní péči, Proces zprostředkování, Seznámení, Adaptace, Řešení problémů, Spolupráce s biologickou rodinou, Sourozenecké vztahy, Speciálně pedagogický blok, Neúspěšná pěstounská péče, Příklady dobré praxe.

Budoucí pěstouni ještě před příchodem dítěte do rodiny procházejí vzděláváním, které jim má usnadnit péči o přijaté dítě. S ohledem na témata příprav je vhodné volit následná témata průběžného vzdělávání pro pěstouny po vzájemné konzultaci.

„Zprostředkování pěstounské péče ani odborná příprava se neprovádí za situace, kdy návrh na svěřeni dítěte do pěstounské péče podala osoba dítěti příbuzná nebo blízká dítěti nebo jeho rodině“ (ZSPOD, 2013, §20).

4.5 Vzdělávání pěstounů

Potřeba s pěstouny pracovat v průběhu výkonu péče se podařila zakomponovat do již zmíněné novely zákona č.359/1999 Sb. Povinnosti a práva osob pečujících jsou definovány v ZSPOD, §47a) bod 2, písm. a) – h). Vzdělávání je zde vymezeno jako povinnost zvyšovat své odborné znalosti v rozsahu 24 hodin ve 12 měsících po sobě jdoucích.

Podle zkušenosti Jarmily Koluchové (1992) se pěstounské rodiny potkávají s mnoha problémy, které se v jejich biologických rodinách vůbec nevyskytovaly, či v mnohem méně závažné formě. Samotné navazování citové vazby s dítětem, utváření vztahů a budování pozice příchozího dítěte v nové rodině jsou velmi citlivé situace. Pěstouni se po adaptační fázi dítěte na novou rodinu vyrovnávají s problémy a vzpomínkami přijatých dětí, které si tzv. „vybalují kufry vzpomínek neznámého obsahu“.

Témata vzdělávání se s pěstouny nastavují v rámci vzdělávacích plánů zpracovávaných na konkrétní kalendářní rok. Z praxe klíčového pracovníka se jeví jako nejdůležitější témata identita dítěte, zpracování ztrát a kontakty s biologickou rodinou dítěte. Doprovázející organizace by při tvorbě vzdělávacích plánů měla brát zřetel na to, v jakém typu pěstounské péče se rodina nachází, případně jakou fází výkonu pěstounské péče právě prochází.

Domníváme se, že vhodně zvoleným tématem a formou vzdělávání lze minimalizovat rizika selhání pěstounské péče jak u pěstounů, kteří prošli přípravou a zprostředkováním, tak u příbuzenských pěstounů, které objevování specifik pěstounské péče mají teprve před sebou. Tomuto nasvědčuje také výzkum realizovaný v letech 2006 až 2007 občanským sdružením Rozum a Cit, kdy byla provedena sociologická anketa mezi pěstounskými rodinami a semináře s diskuzí s pěstouny (Bubleová, 2007).

Zjištěné výstupy jsou z pohledu tvorby vzdělávacích plánů pro pěstounské rodiny zajímavým „zdrojem informací“:

- *Oproti běžné populaci jsou v rodinách pěstounů silněji zastoupeny generace středního věku a starších věkových skupin.*
- *Převažují rodiny, které mají s pěstounskou péčí mnohaleté zkušenosti – ve 47 % jde zkušenost nejméně devítiletou.*
- *Pěstounské rodiny jsou v porovnání s ostatními rodinami větší. Průměrný počet dětí žijících v domácnostech respondentů z pěstounských rodin je 2,2. Téměř pětina pěstounů (17 %) pečuje o čtyři a více dětí svěřených do pěstounské péče.*

- *Dvě třetiny pěstounských rodin, které se zúčastnily šetření, se u svěřených dětí potýkají s vícečetnými zdravotními poruchami a problémy. K nejčastějším potížím patří hyperaktivita a poruchy pozornosti a chování.*
- *Za zdroje informací o právech a nárocích pěstouni označili především sociální pracovníky a dále pak občanská sdružení a pěstouny z jiných rodin.“*

Pěstouni sdělovali potřebu dále se vzdělávat a navyšovat své výchovné kompetence směrem k přijatým dětem a jejich specifickým obtížím (Bubleová, 2007).

Všechny výše uvedené výstupy jsou charakteristické pro rodiny pěstounů, které jsou předmětem této diplomové práce. Situace v pěstounských rodinách se pomalu proměňuje díky povinnému vzdělávání, avšak děti, které do náhradních rodin přicházejí, mají stále své specifické potřeby.

Kapitola měla za cíl shrnout dostupné informace k náhradní rodinné péči se zaměřením na pěstounskou péči, abychom se v následující, empirické části práce, mohli zaměřit na provedení výzkumu v pěstounských rodinách.

Empirická část diplomové práce

5 Nastavení cíle výzkumu

Diplomová práce je zaměřená na cílovou skupinu dlouhodobých pěstounů, kteří pečují o děti ve věku 10 – 16 let, svěřených v příbuzenské či zprostředkované (nepříbuzenské) pěstounské péči. Jako hlavní cíl byl stanoven identifikovat vzdělávací potřeby rodin s ohledem na náročnost péče o děti v období dospívání, v kombinaci s prožitými traumaty či případnou poruchou citové vazby. To znamená: zjistit jak sami pěstouni přistupují k povinnému vzdělávání a k volbě témat, dále zda a jaký ve vzdělávání vidí význam pro výkon pěstounské péče a v neposlední řadě nahlédnout do pěstouny vnímané ideální roviny změny v kontextu dosavadní zkušenosti se vzděláváním.

Specifikaci výzkumných cílů vyjadřují tyto otázky:

- 1. Jakým způsobem Vás a Vaši rodinu ovlivňuje současná podoba vzdělávání?**
- 2. Jak si představujete ideální vzdělávací plán pro Vás a Vaši rodinu?**

Komplexní zpracování této problematiky v naší odborné literatuře doposud není dostupné s ohledem na délku platnosti zákona, kterým je povinnost vzdělávání uložena pěstounům v legislativě. Práce, které se zabývají vzděláváním dospělých obecně, jsou uvedeny v teoretické části diplomové práce. Bližší srovnání se zahraničními výzkumy na obdobné téma (vzdělávání pěstounů) z důvodu rozdílného pojetí pěstounské péče v České republice a v zahraničí, není zcela relevantní.

Předložený kvalitativní výzkum je tedy proveden s cílem přispět k orientačnímu zmapování alespoň části této problematiky. Výsledky výzkumu a platnost jeho závěrů je omezena na v době tvorby dat formulovaná mínění účastníků výzkumu.

Snahou provedeného terénního výzkumu je napomoci otevřít diskuzi na toto téma a přednést náměty pro další zkoumání v oblasti vzdělávání pěstounů, s ohledem na specifika zmíněná v teoretické části této práce.

6 Metoda sběru dat

Tato kapitola se zabývá metodikou získávání dat od účastníků výzkumu. Budou představeny techniky konkrétní metody a osvětlen skutečný průběh procesu sběru dat.

6.1 Výběr metody

Proces sběru dat je ovlivněn faktem, že výzkumník se významnou měrou podílí na vzniku a kvalitě dat. Měl by však svůj vliv maximálně minimalizovat a zohlednit možné ovlivňující proměnné (Mioviský, 2006).

Ke sběru dat tohoto výzkumu byla využita metoda polo-strukturovaného rozhovoru, což předpokládá velkou aktivitu výzkumníka (Ferjenčík, 2010).

Polostrukturovaný rozhovor byl ve fázi příprav zaměřen na tvorbu pevně daných okruhů otázek, kterých se rozhovor dotýká. Tyto okruhy tvořily tzv. „*jádra interview*, tj. *minimum témat a otázek, které má tazatel povinnost probrat*“ (Mioviský, 2006).

Na rozdíl od strukturovaného rozhovoru nebylo nezbytné dodržovat pořadí jednotlivých otázek, přičemž samotné znění bylo přizpůsobováno k dosažení cíle a získání co největšího objemu potřebných dat. S ohledem na různou úroveň vědomostí, věku a osobnostního nastavení účastníků výzkumu – viz tabulka č. 1 a č. 2, bylo potřeba některé otázky přeformulovat tak, aby jim dotyčná osoba porozuměla a dokázala se k nim vyjádřit.

Postup dotazování byl spíše pružný, při zachování cíle, kterého bylo dosaženo dodržováním připravené osnovy (Hendl, 2005). Polo-strukturovaný rozhovor dával rovněž možnost varianty dodatečného dotazování, což bylo využito zejména při nutnosti případného dovysvětlení otázky, či ověření si jejího významu (Mioviský, 2006).

Využití metody polo-strukturovaného rozhovoru bylo zvoleno z potřeby ponechání prostoru účastníkům výzkumu k vyjádření jejich zkušeností se

vzděláváním. Mohli se tak anonymně vyjádřit k tématům, která jim přišla důležitá a měli potřebu je okomentovat, sdělit svou osobní zkušenost, i když nebyla pozitivní. Mnozí účastníci probrali okruhy do značné „hloubky“, avšak tohoto nebyli schopni či ochotní všichni, někteří pouze v otázkách, které sami pokládali za pro ně důležité. Výsledným efektem pak byla poměrně značná míra otevřenosti a kritiky současného stavu ve vzdělávání pěstounů, kterého se osoby pečující povinně účastní.

6.2 Výběr okruhů témat rozhovorů

Výběr okruhů témat započal vypracováním osnovy, která obsahovala okruhy témat rozhovoru. Následně byly tyto okruhy rozpracovány na další podotázky.

V případě zájmu účastníků jim byla tato osnova poskytnuta k nahlédnutí již před realizací rozhovoru s cílem rozptýlit jejich obavy z účasti ve výzkumu. Této možnosti využila necelá 1/3 všech účastníků.

Všichni účastníci měli možnost výběru, zda chtějí mluvit sami o tom, co jim v souvislosti se vzděláváním pěstounů a jejich osobní zkušeností se vzděláváním přijde důležité, a tazatel se pak doptá pouze na to, o čem sami nemluvili, nebo raději zvolí kladení otázek. Všichni účastníci po uvedení obou možností pak volili raději cestu kladení otázek.

Rozhovory byly realizovány pomocí této osnovy:

- 1. V jaké formě NRP máte svěřené děti?**
 - **Za jakých okolností k vám děti přišly (zprostředkování či situace v rodině)?**
 - **Jaký je jejich současný věk?**
 - **Mají nějaké specifické potřeby? Pokud ano, tak jaké?**
- 2. Jakým způsobem si vybíráte vzdělávání – co převládá při volbě?**
 - **Čas**
 - **Téma**
 - **Místo**

- **Osoba lektora**
 - **Forma**
 - **Jiné...**
 - **Máte možnost výběru?**
- 3. Jak vám vyhovuje současné nastavení vzdělávacích seminářů, z hlediska:**
- **Témat**
 - **Rozsahu**
 - **Kvality**
 - **Dostupnost**
 - **Formy**
 - **Jiné...**
- 4. Když byste měli možnost na absolvovaných vzdělávacích akcích něco změnit, co by to bylo?**
- 5. Je pro vás povinné vzdělávání pomocí v péči o děti nebo přítěží?**
- **Jak by vypadal ideální vzdělávací plán pro vaši rodinu?**
 - **Pokud by pro Vaši rodinu mělo být vzdělávání pomocí, na co by se mělo zaměřit?**
 - **Pokud by pro Vaši rodinu nemělo být vzdělávání nadměrnou zátěží, čeho by se mělo vyvarovat?**

Rozhovor probíhal vždy položením otázky a účastníci se vždy rozpovídali o tom, co jim přišlo důležité k danému tématu. V případě stručnější odpovědi bylo metodou dodatečného dotazování zjišťováno to, o čem se účastník nezmínil, a odpověď byla důležitá pro správnou interpretaci.

6.3 Průběh tvorby dat

Samotné rozhovory s účastníky výzkumu byly realizovány v soukromí dotazovaných osob, bez přítomnosti dalších členů jejich domácnosti. Setkání byla uskutečňována vždy po dohodě s ohledem na jejich časové možnosti, za dodržení jediné podmínky – realizací osobního rozhovoru, bez vyžití telefonu

či internetových komunikačních platforem. Rozhovoru vždy předcházelo seznámení s informacemi pro účastníky výzkumu a podpis informovaného souhlasu. Účastníkům byl vysvětlen postup zpracování získaných dat, důležitost audionahrávky k omezení zkreslení dat (Miovský, 2006). Účastníci byli informováni o etických zásadách při nakládání se záznamy rozhovorů a jejich skartací po zpracování výstupů výzkumu.

Pořízené nahrávky rozhovorů měly odlišnou délku, s ohledem na osobnostní založení účastníků výzkumu. V případě sdílného účastníka se délka rozhovoru pohybovala okolo 50 minut, u méně sdílného pak nejkratší nahrávka měla délku 18 minut. Průměrná délka rozhovoru byla okolo 35 minut, přičemž plánovaná délka byla v souladu s doporučeními vymezena na 30 minut (Miovský, 2006). Současně byla nastavena také maximální délka rozhovoru na 1,5 hodiny. Náležitosti s etickým přístupem k pořízení a zpracování dat bylo prioritně řešeno s pěstouny záhy po příchodu do domácnosti, na niž navazovala neformální konverzace, aby pomohla rozptýlit nervozitu především u pěstounů pečujících o svého příbuzného a měla různou délku.

Následně bylo přistoupeno k samotnému pořízení záznamu rozhovoru, přičemž znění otázek bylo mírně měněno, podle osobnosti účastníka. Otázky byly vždy pokládány tak, aby jim účastníci výzkumu co nejlépe porozuměli, což s sebou neslo i případné přeformulování otázek s důrazem na srozumitelnost pro pěstouna. Stejně tak pořadí otázek nebylo vždy posloupné, zejména z důvodu spontánního vyjádření účastníků v rámci jiné otázky. Vzhledem k možnému riziku, že při trvání na sledu otázek by účastníci mohli na některou otázku odmítnout odpovědět, bylo vyhodnoceno menší riziko v případě záměny pořadí otázek než striktní dodržování pořadí otázek. Všechny rozhovory byly pořízeny jako důvěrné, v souladu s písemným informovaným souhlasem účastníků výzkumu.

V případě realizace rozhovoru s pěstouny ve formě příbuzenské pěstounské péče bylo takřka ve všech rozhovorech patrné, jak jsou pohlceni do svého „příběhu“ a mají potřebu jej sdílet. Okolnosti příchodu dítěte či dětí do jejich

péče se udály před minimálně pěti lety, nicméně to pro pěstouny bylo velmi živé téma a prolínalo se celým rozhovorem. Jejich vnímání situace se často odehrávalo na základě osobní křivdy, nevyřešených vztahových záležitostí v širší rodině a komunikačních problémech. Do rozhovoru vkládali značné množství emocí a přesto, že cíl výzkumu byl zaměřen na jejich prožívání a zkušenosti ve vazbě na vzdělávání, měli potřebu své zkušenosti sdílet. V jednom případě byl samotný rozhovor pro výzkumnou část realizován po hodině od příchodu do domácnosti, neboť nebylo možné přesměrovat pěstounku – babičku k účelu setkání.

7 Výzkumný soubor, jeho specifika a způsob výběru účastníků

V této kapitole budou definována kritéria, která jsou určující pro výběr jednotlivých účastníků výzkumu, popsány jednotlivé kroky tohoto výběru. Dále pak budou představeny charakteristiky tohoto výzkumného souboru.

7.1 Výběr a kontaktování účastníků výzkumu

V rámci nastavování podmínek výběru účastníků byla snaha o zajištění vyrovnanosti v rámci obou skupin účastníků výzkumu tak, aby byla zachována možnost srovnání jejich zkušeností.

Kvalitativní výzkum nemá ambici zobecnění výstupů na populaci, ale snaží se o zobecnění výstupů s ohledem na teoretický základ (Hendl, 2005). Technika výběru výzkumného souboru je volena pouze rámcově, bude přizpůsobena nastalé situaci v průběhu výzkumu (Charvát, 2004, in Miovský, 2006). Stěžejním momentem bude nasycení dat ve vztahu k výzkumným otázkám.

Kritéria pro výběr účastníků výzkumu byly předem nastaveny v pěti podmínkách:

- 1. Účastníky výzkumu se staly dvě skupiny dlouhodobých pěstounů - v příbuzenské a zprostředkované formě péče a to jak ženy, tak muži.**
- 2. Věk dětí svěřených v jejich pěstounské péči byl nastaven na rozmezí věku 10 – 16 let.**
- 3. Pěstounskou rodinu přitom zastupoval vždy pouze jeden z pěstounů. Jednak z častého důvodu, kdy o dítě pečuje jen jeden pečovatel, zejména u rodin příbuzenských pěstounů - prarodičů. Dále pak měla tato podmínka eliminovat neúspěch realizace rozhovoru z hlediska přílišného pracovního vytížení či neochoty partnera pěstouna ke spolupráci. Přesto, že problémy s dětmi**

v rodině mohou být vyhodnocovány každým z pečovatelů rozdílně, bylo ponecháno z výše uvedených důvodů kritérium spolupráce s jedním pěstounem z rodiny.

4. Aby měla získaná data maximální možnou vypovídací hodnotu, byli ke spolupráci osloveni pěstouni, kteří o děti v pěstounské péči pečují nejméně po dobu 5 let. Tato další podmínka měla minimalizovat zkreslení zkušeností z výkonu pěstounské péče v její počáteční fázi, kdy pěstouni mívají ještě „růžové brýle“ a předpokládala získání jistého nadhledu nad situací.
5. Poslední podmínkou účasti ve výzkumu byl stávající výkon pěstounská péče, pěstouni tedy v době výzkumu pečovali alespoň o jedno dítě v pěstounské péči.

Za stanovením výše uvedených podmínek byla snaha zajistit určitou úroveň zkušeností, prezentovanou ve výzkumu. Není vyloučeno, že při malém vzorku účastníků kvalitativního výzkumu v rámci diplomové práce by i možná ojedinělá zkušenost obou pěstounů z jedné rodiny mohla významně ovlivnit prezentované výstupy a zvyšovala by častost jejího výskytu.

V případě kvalitativního výzkumu se strategie mohou pružně měnit, podle aktuálních potřeb a dosažených výsledků. Voleny jsou nepravděpodobnostní metody, protože je počet proměnných vysoký a pokud bychom měli statisticky zpracovat obsáhlý soubor, realizace výzkumu by byla velmi obtížná či dokonce nemožná, jak uvádí Hendl. (2005). Způsob výběru účastníků výzkumu byl proveden na základě kombinace čtyř nepravděpodobnostních metod, jak doporučuje např. Miovský (2006).

Nejprve byli o spolupráci požádáni pěstouni, se kterými se autorka výzkumu setkala v rámci výkonu své lektorské činnosti pro náhradní rodiny, a současně odpovídali stanoveným podmínkám pro účast ve výzkumu. Takto bylo *metodou prostého záměrného výběru* získáno pět účastníků výzkumu ze skupiny zprostředkovaných pěstounů a čtyři účastníci – příbuzenští pěstouni. V další etapě výběru účastníků výzkumu byly o spolupráci požádány sociální pracovnice oddělení sociálně-právní ochrany (OSPOD) obcí s rozšířenou

působností, které spolupracují s náhradními rodinami. Sociální pracovnice telefonicky oslovila vhodné rodiny s nabídkou účasti ve výzkumu a v případě jejich souhlasu předala autorce výzkumu kontaktní údaje. Tímto způsobem **účelového výběru přes instituci** se podařilo oslovit celkem 13 budoucích účastníků výzkumu, přičemž sedm účastníků bylo příbuzenských pěstounů a osm účastníků zprostředkovaní pěstouni. Miovského **metoda příležitostného výběru** byla využita využila při získání účastníků prostřednictvím osob blízkých, kteří autorce výzkumu předali se souhlasem rodin jejich kontaktní údaje na rodiny tří příbuzenských pěstounů, také budoucích účastníků výzkumu. Kontakt na čtyři pěstouny byl získán od pěstounů samotných, neboť se od svých známých, také pěstounů dozvěděli o realizování výzkumu. Všichni vyhovovali zvoleným kritériím a tak dle Miovského **metody samovýběru** byli získáni další účastníky výzkumu. Zde se jednalo o tři rodiny tří zprostředkovaných pěstounů a jednu rodinu s dětmi příbuzenské pěstounské péči (2006). Vzhledem k postupnému získávání účastníků a současnému přepisování rozhovorů a vyhodnocování výstupů bylo oslovování a získávání dalších účastníků ukončeno ve chvíli, kdy se již neobjevovaly žádné nové data a informace se opakovaly.

7.2 Specifika výzkumného vzorku

Počet pěstounů, které bylo možné vzhledem k definovaným kritériím zařadit do výzkumu ve skupině příbuzenských pěstounů - 15 účastníků a ve skupině zprostředkovaných pěstounů 16 účastníků. Celkový počet účastníků výzkumu z obou skupin byl tedy 31 účastníků, jejich charakteristiky jsou uvedeny v tabulce č. 1, příbuzenská pěstounská péče a tabulce č. 2, zprostředkovaná pěstounská péče. Další možní účastníci výzkumu již nebyli kontaktováni z důvodu dosažení saturace dat.

Pro přehlednost uvádíme význam použitých zkratk v tabulkách:

PP – pěstounská péče

DBIO – biologické dítě pěstounů

DPP – dítě svěřeno v pěstounské péči

DAD – dítě v osvojení

ZV – osoba se základním vzděláním

SOU – osoba se středoškolským vzděláním ukončeným výučním listem v oboru

SŠ – osoba se středoškolským vzděláním ukončeným maturitní zkouškou

VŠ – osoba s vysokoškolským vzděláním

Výše uvedené údaje mají usnadnit orientaci v situaci rodin účastníků výzkumu. Rodiny měly různý počet dětí biologických, osvojených či dětí svěřených v pěstounské péči. Souhrnně byly také uváděny údaje o počtu dětí, i když již s rodinou nežijí z důvodu zletilosti a osamostatnění se. Tento údaj měl za cíl ozřejmit rodičovskou zkušenost pěstounů.

V případě uvedení ANO ve sloupci „*V péči DPP s handicapem*“, se jednalo o dítě s lehčím, středním či těžším mentálním či fyzickým postižením.

V případě uvedení ANO ve sloupci „*V péči DPP se specifickými vzdělávacími potřebami*“, se jednalo o dítě, které má specifické vzdělávací potřeby a má nastavený individuální vzdělávací plán.

V případě uvedení ANO ve sloupci „*V péči DPP jiného etnika*“, se jednalo o dítě, které má odlišné etnikum, než jeho pečovatelé. Pokud bylo umístěno romské dítěte do romské rodiny, nebylo toto předmětem sledování, protože etnikum dítěte i pěstouna bylo totožné.

Tabulka 1 Výzkumný vzorek příbuzenská pěstounské péče, skupina P

Účastník	Pohlaví	Rodinný stav	Typ příbuz. poměru k DPP	Věk	Nejvyšší dosažení vzdělání	Délka svěřeni dítěte v PP	Celkový počet dětí v rodině i po dosažení zletilosti	Aktuální počet DBIO a DPP či DAD v rodině	Celkový počet DPP v rodině	V péči DPP s handicapem	V péči DPP se specifickými vzdělávacími potřebami	V péči DPP jiného etnika
P1	Ž	vdaná	babička	52	SOU	12	4	1	1	NE	NE	NE
P2	Ž	svobodná	sestra	35	ZV	10	3	3	1	NE	NE	NE
P3	Ž	vdaná	babička	65	SŠ	6	4	2	2	NE	ANO	NE
P4	M	vdovec	dědeček	67	ZV	8	2	1	1	NE	NE	NE
P5	Ž	vdova	babička	68	SOU	14	3	2	2	NE	NE	NE
P6	Ž	svobodná	teta	34	SOU	5	3	3	1	NE	NE	NE
P7	Ž	vdaná	babička	71	SŠ	16	3	2	2	NE	NE	NE
P8	M	vdaná	strýc	48	SŠ	13	3	1	1	ANO	ANO	NE
P9	Ž	vdaná	teta	35	SOU	10	3	3	1	NE	ANO	NE
P10	M	ženatý	strýc	37	ZV	8	4	3	1	NE	NE	NE
P11	Ž	vdova	babička	68	SOU	10	2	1	1	NE	NE	NE
P12	Ž	vdova	babička	57	ZV	12	3	1	1	NE	ANO	NE
P13	Ž	vdaná	teta	46	VŠ	8	3	1	1	NE	ANO	NE
P14	Ž	rozvedená	babička	47	SOU	5	3	1	1	NE	ANO	NE
P15	M	ženatý	dědeček	67	SOU	8	4	1	1	NE	ANO	NE

Tabulka 2 Výzkumný vzorek zprostředkovaná pěstounské péče, skupina Z

Účastník	Pohlaví	Rodinný stav	Věk	Nejvyšší dosažené vzdělání	Délka svěření dítěte v PP	Celkový počet dětí v rodině i po dosažení zletilosti	Aktuální počet DBIO a DPP či DAD v rodině	Celkový počet DPP v rodině	V péči DPP s handicap	V péči DPP se specifickými vzdělávacími potřebami	V péči DPP jiného etnika
Z1	M	ženatý	49	SŠ	10	3	3	2	NE	ANO	NE
Z2	Ž	vdaná	38	VŠ	7	6	6	3	ANO	ANO	NE
Z3	Ž	vdaná	35	VŠ	8	2	2	1	NE	NE	NE
Z4	Ž	vdaná	39	VŠ	6	4	4	1	ANO	ANO	ANO
Z5	Ž	vdaná	56	SOU	15	6	4	4	ANO	ANO	NE
Z6	M	ženatý	58	SŠ	16	4	2	2	NE	ANO	NE
Z7	Ž	vdaná	33	VŠ	6	5	5	2	ANO	ANO	NE
Z8	Ž	vdaná	45	VŠ	12	3	3	2	ANO	ANO	ANO
Z9	M	ženatý	46	VŠ	15	3	3	2	ANO	ANO	ANO
Z10	Ž	rozvedená	43	VŠ	12	1	1	1	ANO	ANO	NE
Z11	Ž	vdaná	38	VŠ	8	2	2	1	ANO	ANO	NE
Z12	M	ženatý	39	VŠ	6	3	3	2	ANO	ANO	NE
Z13	Ž	rozvedená	57	SŠ	6	1	1	1	NE	ANO	NE
Z14	Ž	svobodná	41	SŠ	14	4	3	4	ANO	ANO	ANO
Z15	M	ženatý	39	SOU	5	3	3	1	ANO	ANO	NE
Z16	Ž	vdaná	42	SŠ	13	4	4	2	NE	ANO	ANO

8 Zpracování a analýza dat

Nyní se budeme věnovat analýze dat, jejich přípravě na zpracování a uchování dat. Dále bude zmíněno etické hledisko tvorby dat, které se ukázalo jako klíčové v realizaci výzkumu.

8.1 Příprava dat pro analýzu

Samotnému technickému zpracování dat předcházela příprava pro analýzu, proces nazývaný *data management*. Pro kvalitativní výzkum je typické propojení mezi fázemi sběru a analýzy dat (Miovský, 2006). Častým jevem v kvalitativním výzkumu je vzájemné ovlivňování se při propojování všech fází.

Jak již bylo uvedeno, kvalitativní výzkum probíhal formou polostrukturovaných rozhovorů. Všechna pořízená data z rozhovorů s účastníky byla ve formě audionahrávek, s čímž byli všichni účastníci rozhovorů seznámeni a souhlasili s tím. Tyto nahrávky byly nejprve co nejdříve po pořízení rozhovoru doslovně přeneseny do písemné podoby. Text působil místy nesrozumitelně, občas těžkopádně a tak vzhledem k výše uvedeným důvodům bylo přistoupeno k úpravě plné transkripce - *redukci prvního řádu*. Přepsaný text rozhovorů byl očištěn od nadbytečných zvuků, slov nebo i celých vět a pomocných částí rozhovorů, které měly za následek nesrozumitelnost textu a současně nesdělovaly žádnou informaci (Miovský, 2006). V prepisech rozhovorů bylo nutné vypustit pasáže se slovní vatou, dále pak nejružnější zadržnutí v řeči či občasné vulgarismy. Zejména u starších účastníků výzkumu spočívala tato redukce ve vypuštění částí, kdy hledali vhodné slova k vyjádření konkrétní myšlenky či opakovaně začínali jednu větu. Také velmi často odbíhali ke svému životnímu příběhu a poukazovali na svou zkušenost s dětmi v pěstounské péči, aniž by to mělo přímou souvislost s realizovaným rozhovorem.

Následně byl vyčištěný text znovu pročitán a postupně seskupován do jednotlivých témat. V této fázi bylo využito jedné z možností kódování – *a posteriori* vytváření schémat kontextově vázaných kategorií dle Schwandta (2001). Tyto kategorie byly nazvány podle témat, které vyjadřovaly jeho obsah tak, aby byly výstižné. Podle toho, jak přibývaly další data, docházelo k postupnému přepracovávání kategorií. Pořizování dat a kategorizace byla ukončena ve chvíli dosažení saturace dat, protože informace od účastníků se začaly opakovat a neobjevovaly se nové. Realizace dalších rozhovorů pak neměla důvod a sběr dat byl ukončen (Gavora, 2000).

Níže uvedené schéma je výsledkem procesu kategorizace:

- **Jaký je převládající aspekt při volbě vzdělávacích aktivit?**
- **V čem Vám současné nastavení vzdělávacích aktivit vyhovuje?**
- **Pokud byste mohli, co byste změnili na vzdělávacích aktivitách?**
- **Ideální vzdělávací plán.**

Pro usnadnění orientace v textu byla použita *technika barvení textu*, kdy byla pro každý okruh otázek přiřazena určitá barva, kterou byly následně označeny všechny pasáže, které s tímto kruhem souvisely. Takto zpracovaná data byla přehledná a usnadnila další krok – samotnou analýzu dat (Miovský, 2006).

8.2 Metodika analýzy dat

Jak již bylo zmíněno, že v procesu kvalitativního výzkumu není možné od sebe oddělovat samotné fáze zpracování dat. Výše popsané kódování chápou např. Miles a Huberman (1994) již jako součást širší analýzy. Naopak pro analýzu v užším smyslu jsou k dispozici dílčí metody, které data propojují a hledají mezi nimi spojitosti a společné znaky. Pro účely této práce byla ve výzkumu využita kombinace tří metod, a to metoda prostého výčtu, kterou je možné využít jak v kvantitativním, tak kvalitativním přístupu, vytváření trsů, a metoda vytváření vzorců – tzv. gestaltů (Miovský, 2006).

Metoda prostého výčtu byla využita s cílem popsat absolutní počet výskytu konkrétní prezentované zkušenosti a jejich specifik, včetně frekvence jeho výskytu.

Metoda vytváření trsů pak napomohla za pomoci překryvu při vytváření obecnějších témat, seskupením jednotlivých zkušeností.

Metoda zachycení vzorců posloužila při hledání jistých podobností a opakujících se prvků nebo kategorií.

Výše popsaný postup jako soubor metod byl využit s cílem postihnout meritum zkušeností pěstounů, aniž by tím zasáhl do jejich různorodosti vnímání a významové pestrosti (Hendl, 2005).

8.3 Etické aspekty tvorby dat

S ohledem na etické aspekty výzkumu byli všichni účastníci v počátku navazování spolupráce seznámeni s cílem a obsahem výzkumu. Autorka výzkumu poskytla základní informace o své osobě, předmětu studia a všech náležitostech výzkumu. V rámci sběru dat byli v jeho počátku všichni účastníci ústní i písemnou formou seznámeni s rozsahem a formou spolupráce, technikách záznamu a uchování dat, včetně nakládání s daty.

Dále byli seznámeni s možností odmítnutí účasti v části či celém výzkumu, možnosti zcela odstoupit od sjednané spolupráce v počátku, průběhu či po skončení výzkumu. Dále byly předány informace o zamýšleném využití výstupů výzkumu v praxi. Všichni účastníci byli po seznámení s podmínkami spolupráce požádáni o podepsání informovaného souhlasu a také jej písemně udělili.

Součástí podmínek spolupráce bylo zachování úplné anonymity všech účastníků. Data byla upravena způsobem znemožňující identifikaci jakékoliv osoby. Všechny označené citace výroků jsou tudíž uváděny bez dalšího označení autora, pokud je v citaci zmíněno jméno osoby, bylo v rámci zachování anonymity změněno. Výše popsané kroky sloužily k ochraně soukromí a měly zajistit maximální míru otevřenosti a upřímnosti

v odpovědích na položené otázky. Ukázalo se jako důležité respektovat právo na zachování anonymity, zejména z důvodů, že sami účastníci to viděli jako pro ně důležité a podmínili tím svou účast ve výzkumu. Zejména účastníci ze skupiny příbuzenských pěstounů vyjadřovali obavu před únikem dat směrem k jejich sociálním pracovním, kterých se nechtěli dotknout.

9 Analýza dat a výsledky

V této kapitole je přistoupeno k samotné analýze dat. Výzkum zaměřený na analýzu vzdělávacích potřeb osob pečujících se nyní pokusí předložit odpovědi v rámci skupin a následně formulovat odpovědi na výzkumné otázky s cílem zahájení diskuze na toto téma.

9.1 Analýza dat

K prezentování výstupů výzkumu bylo využito schéma uvedené v předešlé kapitole, které bylo vytvořeno na základě kódování. Přímé citace účastníků výzkumu jsou uváděny kurzívou v uvozovkách. Nejprve budou po jednotlivých okruzích prezentovány výstupy výzkumu z příbuzenské pěstounské péče a následně ze zprostředkované pěstounské péče. Témata okruhů budou vyznačena kurzívou. Přímé citace výroků účastníků výzkumu budou popsány kurzívou, za použití uvozovek.

Okruh č. 1 - Jaký je převládající aspekt při volbě vzdělávacích aktivit?

Vztažná otázka z rozhovoru:

Jakým způsobem si vybíráte vzdělávání – co převládá při volbě?

- **Výzkumný vzorek příbuzenská pěstounská péče, skupina P**

V prezentovaných názorech pěstounů ze skupiny P (příbuzenská PP) se tématu způsobu výběru vzdělávací aktivity objevilo nejčastěji **kritérium času**. Ve dvanácti případech se účastníci shodli na tom, že toto kritérium převažuje nad všemi ostatními.

Uváděli například: „ *mám čas jen dopoledne, když jsou vnuci ve škole, odpoledne se musíme učit, chodí k nám holka odvedle doučovat*“

„*pro mě je nejdůležitější asi ten čas, jezdím s kamionem, a když jsem doma konečně i některý ten víkend, tak musím něco udělat na baráku a taky s dětma,*

není toho času na vysedávání po školeních, doma je s dětma žena...ale na školení musíme chodit oba, no nejsem z toho nadšený...“

„snažím se to rychle všechno splnit, takže ten čas, chodím pravidelně, aby mi nevzali ty dávky na děti, z důvodu bych to nezvládla“

„taky už mám ty roky a tak neusedím dlouho, ty dřevěné židle na moje kyčle, to já už špatně vstávám a tlačí mě, nosím si podušku, pro mě ten čas je i tak dlouhý, ale to dopoledne se dá nějak doklepat“.

V pěti případech bylo zmíněno jako kritérium osoba lektora spojená s konkrétním tématem.

„když už si na to školení musím brát dovolenou, tak ať je to pro mě užitečné a hlavně aby se ten lektor dal poslouchat. Nemyslete si, není to vždycky tak. Už jsem chtěl kolikrát i odejít, ale prý by mi neuznali ten čas, co jsem tam byl, tak jsem musel vydržet do konce. Teď už si na to dávám pozor a vím, na koho bych už nikdy nešel a je jedno jaké by měl téma. Když se to nedá poslouchat... myslím, že když, víte, někdo neumí mluvit, tak proč do toho jde, je to pro nás někdy vážně těžké. Pak vedle Vás někdo podřimuje a je mu to jedno a do takových těch dotazníků nikdo nenapíše pravdu, hlavně aby neměl problémy.“

„Vloni, co jsme byli na víkendu, no tak to bylo moc pěkné. Taková milá paní to byla, pak si s námi i povídala, po skončení, co máme jako doma, s dětma a tak. Měla už splněno, ale zůstala tam s náma sedět. Nabídla nám, že když něco jako budeme řešit, že se máme přes naši sociální ozvat a že přijede, tak to bylo moc jako dobré. Už jsem byla na novém školení, co měla a zas to bylo pěkné“

U třech účastníků byla zmíněna **preferovaná forma vzdělávání formou víkendových** vzdělávacích pobytů. Účastníci k tomuto uvedli:

„...no za mě jednoznačně víkend! A když jede nějaký prima lektor, tak to téma se vždycky nějak přizpůsobí, abych byl spokojený“,

další zmiňovala „ *když si můžu vybrat, tak je to ten víkendový pobyt, moje holky rády jezdí se mnou a uděláme si to takové hezké, užíváme si to společně, sama z důchodu bych na hotel nikdy nejela, asi bych se i bála, ale holky ne, ty se vždycky těší. Na školení musíme a tak jsme společně, když jdu k nám na úřad, tak jsou doma samy, nebo musím někoho domlouvát, aby přišel“.*

„Když jsme měli možnost jet na víkend, bylo to fajn, bylo dobré téma a rychle to utíkalo, no a kluci si to užili v lese. Bylo krásně. Večer jsme seděli s lektorkou, probírala s náma ty naše věci, bylo to takové neoficiální, měli jsme z toho i se ženou moc dobrý pocit, jako že je tam fakt pro nás.“

- **Výzkumný vzorek zprostředkovaná pěstounská péče, skupina Z**

V prezentovaných názorech pěstounů ze skupiny Z (zprostředkovaná PP) se tématu způsobu výběru vzdělávací aktivity objevilo nejčastěji **kritérium formy**. Ve čtrnácti případech se účastníci shodli na tom, že toto je pro ně kritérium první volby. Následně zprostředkovaní pěstouni uváděli v osmi případech preferenci **tématu** a shodně v šesti případech preferovali **volbu lektora a čas konání**.

„ Aby to bylo o víkendu a nemusela jsem si brát dovolenou ...lektor, když ví o čem mluví a aby měl praxi. Nejlepší lektorka byla taky pěstounka a měla i osvojené děti, dokonce i jedno postižené. Měli jsme hodně společného, dalo mi to další sílu, a když jsem viděla kam dovedla své děti ona, viděla jsem v tom znova zase smysl. “

„Nejdůležitější pro mě je téma, to jsem schopná si zajet klidně i do Prahy, když vím, že mi to k něčemu bude. Narážím u naší doprovodky, máme OSPOD, nechtějí proplácet skoro nic, co nepořádají oni sami, ale když tam na jejich školení vidím ty podřimující důchodce, říkám si, co tam dělám.“

„Za nás jednoznačně téma, které nás zajímá! Pokud je to na víkendovce, tak jsme spokojení úplně nejvíc, včetně dětí, mají tam ty své lidi, kamarádi se, píšou si přes facebook.“

„Obtížně hledáme nové témata. Pokud je ta možnost, rádi se účastníme víkendových školení, kde je forma sdílení zkušeností s ostatními pěstouny.“

„Upřednostňujeme více hodin v jenom čase, dobrou zkušenost máme s víkendákama, jezdili jsme na ně dávno před novelou. Co by nám nevyhovovalo, to jsou ty krátkodobé, chodíme do práce a nevím, kdy bychom to stíhali.“

„Pro nás s manželkou, bohužel, preferujeme čas. Určující je doba, ve které se to vzdělávání koná, pokud se náhodou trefíme do tématu, které nás zajímá, je to příjemný bonus.“

„Důležité pro nás je, kdy se to koná a my zrovna máme čas a hlídání.“

„Po zkušenostech s mnoha lektory dávám přednost člověku z praxe. Abych poslouchala někoho, kdo má naučené fráze z knih a nulovou zkušenost z praxe, tak na to opravdu svůj čas plýtvat nehodlám.“

Okruh č. 2 Je současné nastavení vzdělávacích aktivit vyhovující?

Vztažná otázka z rozhovoru:

Jak Vám vyhovuje současné nastavení vzdělávacích seminářů?

- **Výzkumný vzorek příbuzenská pěstounská péče, skupina P**

Pouze tři účastníci z řad příbuzenských pěstounů uvedli, že je pro ně současné nastavení vzdělávacích aktivit nevyhovující, zpravidla z časových důvodů:

„školení mi opravdu nevyhovuje, nestíháme plnit ty hodiny a každý rok zase znova. Lektori nejsou tak špatní, ale nemáme čas“

„když už tam musím jít, sedím někde bokem a nějak to přeťpím. Moje děti žádné problémy nemají...“

„Neřeším to, stejně musím jít, tak hlavně abych...no abych to měl brzo za sebou“

Reakce ostatních jedenácti účastníků byla spíše spokojená. Podle jejich dosavadní zkušenosti se účastnili buď krátkodobého vzdělávání v délce trvání cca 2-3 hodiny/měsíčně, a to zejména pěstouni – prarodiče, či víkendových vzdělávacích pobytů, se kterými byli převážně spokojeni všichni jejich účastníci. Klíčem pro výběr typu vzdělávání se ukázalo zaměstnání pěstounů či pobírání starobního důchodu.

„Vyhovují nám spíše víkendovky, nebo ty delší školení, když máme možnost víc hodin najednou. Chodíme oba do práce a přes týden je málo času, skoro žádný...“

„...byli jsme na víkendu a bylo to prima, letos pojedeme zase...“

„Nic bych neměnila, vyslechnu si cokoliv, a když se mi to nelíbí, nehádám se jako někteří, myslím si o tom svoje.“

„Ráda si poslechnu, co nám povídají, i když tomu někdy nerozumím, stejně si na tom něco zajímavého najdu...“

„Je to fajn se sejít a popovídat si...“

„Víc jak 2 hodiny neusedím, takže je to tak pro mě v pořádku. Vyslechnu si cokoliv, já už jsem toho slyšela, ale když mám problém, stejně jsem na to sama.“

„Máme hodnou paní, co nás školí, vždycky si pěkně popovídáme, probereme, co nás trápí...“

„Když to zvládám, abych nemusela nikam chodit o víkendu, jsem spokojená. Téma moc neřeším, hlavně že mám splněné ty hodiny. Když to stihnu do prázdnin tak to je dobré, vloni jsem byla nemocná a musela jsem i na podzim a stála mi zahrádka...“

„Ale jde to, jen ty přednášky jsou pořád na jedno brdo, je jedno jak se to jmenuje...“

Jedna z účastnic výzkumu pak uvedla svou ve skupině ojedinělou zkušenost, která vycházela z výkonu jejího povolání: „*Je to pro mě poměrně časově náročné to skloubit vzdělávání se zaměstnáním. Poslouchám tak stále jednoho lektora. Mám vyšší vzdělání než ona a vím, že spoustu věcí neříká správně, ale ti dědáčci tomu stejně nerozumí a tak si říkám, k čemu to vlastně celé je...*“

- **Výzkumný vzorek zprostředkovaná pěstounská péče, skupina Z**

K současnému nastavení vzdělávání skupina zprostředkovaných pěstounů takřka shodně uvedla, že nastavení jim vyhovuje zejména z důvodu, že mají možnost si vybrat. Pokud měli výhrady, tak se to v osmi případech dotýkalo **opakujících se témat vzdělávání**, které si procházejí již od doby přípravy na výkon pěstounské péče. Jednoznačně nejvíce zmiňovaná (v jedenácti případech) a zřejmě i využívaná **forma jsou víkendové vzdělávací pobyty**, které účastníci definovali jako vyhovující. Nově se objevil požadavek na **supervizně zaměřené bloky** pro pěstouny s dlouhou pěstounskou zkušeností. Předkládáme některá z vyjádření:

„Byli jsme na úžasném semináři pro rodiče dětí s PAS (porucha autistického spektra). Opravdu nám to oběma pomohlo. Mohli jsme sdílet podobné zkušenosti s lidma, kteří pečují o děti se stejným problémem, jako má naše pěstounská dcera. Tuto možnost ve svém okolí nemáme, s našima vzdělávacíma potřebama jsme ojedinelí, ale můžeme si vzdělávání vybrat a nevadí nám dojet si i někam dál.“

„Vyhovuje nám možnost kombinace klasického školení s individuálníma konzultacema. Občasná zážitková forma je také fajn, ale nejraději to střídáme, v rámci víkendovky je to většinou namíchané ve více formách, to vzdělávání.“

„Pěstouny jsme už dost dlouho. Školení jsou dobré, ale těžko hledáme téma, které bysme už v nějaké podobě nezažili. Uvítali bysme víkendové supervize

společně s pěstouny, co mají také dlouho svěřené děti. Už nejsme tak nadšení jak dřív a když vidím ty nové, jak do toho jdou po hlavě... “

„Pro nás je ideální forma sdílení, prostřídát to s tou interaktivní formou. Nevydržím dlouho sedět v klidu, bere mě to na spaní. Ale rád si hraju.“

„Jsem spokojená, protože využívám semináře, které pořádá organizace, kde současně pracuji. Nejráději mám víkendové semináře, kombinujeme formu přednesu odborníka se sdílením a diskuzí s pěstouny. Tohle se osvědčilo nejen u našich klientů, ale i já osobně to mám ráda“

„U nás je to forma sdílení na víkendových pobytech.“

„ Vyhovuje mi to, co už několik let absolvujeme, víkendové semináře.“

„Jsem spokojená, jezdíme na víkendáky, občas si najdu ještě jednodenní seminář, který mě zajímá a to si pak klidně na to vezmu i dovolenou v práci.“

„Nabídka je poměrně bohatá, ale přizpůsobuje se jen některým. Bylo by dobré zaměřit se na individualizované školení podle potřeb v menších skupinkách, než na hromadné přednášky. Prostě specifické téma a specifický rozsah.“

Jeden z účastníků byl ve svém vyjádření značně kritický k lektorovi, s nímž se setkal u své doprovázející organizace: *„Nabídka školení se orientuje především směrem sociologicko-psychologickým a ne všem to vyhovuje, nerespektuje to potřeby...lektori to pojmají jako přednášku toho, co se dozvěděli na vysoké škole a snaží se tu samou věc předat dál a neberou v úvahu, že to nejsou odborníci v oboru a přesahuje to jejich možnosti a chápání. Určitě to není prostor, kde bych si dovolil něco říct. Pokud bych se měl vyjádřit k formě – schází mi možnost e-learningu, adaptivní e-learning. Sdílení by bylo vhodné vzájemné, s celou rodinou, i s dětmi.“*

Okruh č. 3 - Pokud byste mohli, co byste změnili na vzdělávacích aktivitách?

Vztažná otázka z rozhovoru

Když byste měli možnost na absolvovaných vzdělávacích akcích něco změnit, co by to bylo?

- **Výzkumný vzorek příbuzenská pěstounská péče, skupina P**

Na otázku, kde se mohli účastníci vyjádřit ke změně ve svých vzdělávacích aktivitách, bylo pouze ve čtyřech případech uvedeno, že by uvítali zrušení této povinnosti:

„Nejradši bych tuto povinnost zrušil, zabírá nám to hodně času!“

„Kdyby to šlo, tak bych to celé zrušila, stačí, že k nám pořád někdo chodí“

„Abych nemusela toto celé, no chodit tam. Když byly holky malé, nikdo nám nepomohl a teď mi budou vykládat, jak je mám vychovávat?“

„Celé to školení k ničemu není, no k čemu je to dobré?“

Jeden účastník navrhoval snížení počtu hodin v roce *„je to moc, těch 24 hodin, tak dva dny, to bych ještě dal, ale toto je moc...“*

Ostatních deset účastníků bylo v podstatě spokojeno, jejich připomínky byly spíše k obsahové části, opakujícím se tématům a přikláněli se k tomu, aby jim zůstala možnost vzdělávat se v současném modelu.

„nic bych neměnila, jsem spokojená, nevdí mi to slyšet víckrát, pokaždé je to trochu jiné“

„nechme to tak, už jsem si zvykla, nikam jezdit nechci“

„asi nic, no takto to je dobré, určitě jsem se i něco nového dozvěděla“

Jedna účastnice navrhovala změnu v systému plánování vzdělávání, které by podle ní mělo pružně reagovat na změny v rodině, počet hodin by se mohl převádět z jednoho roku do dalšího: *„chtěla bych mít možnost si převést hodiny do dalšího roku. Zatím neřešíme pubertu, ale co další rok. A když už*

jsem si konečně našla školení, které mě zajímalo, mělo více hodin a náš OSPOD mi uhradil jen poměrnou část v rozsahu 24 hodin, takže jsem to doplácela ze svého. Přitom by mi to mohli počítat do dalšího roku a všichni bychom byli spokojeni.“

- **Výzkumný vzorek zprostředkovaná pěstounská péče, skupina Z**

Pěstouni ve zprostředkované formě péče se k možným změnám ve vzdělávání stavěli velmi konstruktivně, aktivně předkládali návrhy na vylepšení současně nabízených vzdělávacích aktivit. Příklady se týkaly zejména obsahu, výjimečně formy.

„Jako dlouhodobí pěstouni máme většinu témat zažitých už od příprav. Asi by bylo fajn méně řízeného vzdělávání a více sdílení.“

„Poprvé jsme využili možnost individuální konzultace a šel bych do toho znovu. Ale nikdo nám to dříve nenabídl.“

„...byla bych pro to, aby na seminářích nebyly přítomné sociální pracovníce OSPOD. Jak se máme otevřít a sdílet, když nám stojí za zády a kontrolují nás i na víkendu.“

„Když se mi na vzdělávání něco nelíbí, řeknu to hned. Posledně jsem sociální pracovníci říkal, že se mi nelíbí, že nás míchají s příbuzenskými pěstouny. Oni to mají jinak, berou to jako nutné zlo a stejně tam většina pospává nebo na nás zírá, co to máme doma za děti.“

„Jsem spíše spokojená, když je lektor z praxe, dozvíme se většinou něco zajímavého.“

„Byla bych pro, abychom my, nepříbuzenští pěstouni měli méně vzdělávání, máme to zažité a stejně je to pořád dokola. Sdílení je pro mě užitečnější forma.“

„Některé zajímavé semináře byly v pracovní době, což mě mrzelo, že jsem nemohla jít...“

„Byla jsem na školení dělané prožitkovou metodou. Asi bych to každému doporučila. Když vidím, jak to někdy po těch lidech jen steče...po tom zážitku by to v nich více ulpělo. Bylo to sice slzavé údolí, ale asi na to nikdy nezapomenu. Trochu mě mrzí, že jsme ničím podobným neprošli dříve, radši ani nemyslím na ty chyby, co jsme dělali, ale jsme lidi, nemůžem vědět všechno“

„zařadit více workshopů s terapeutickým obsahem. Muzikoterapie by se mi moc líbila.“

„Líbilo by se nám zařazení dětí do vzdělávání, aby se cítili součástí procesu, že se jich to také týká!“

Jeden z účastníků shrnul své pocity značně kriticky, k systému zdělávání byl poměrně skeptický:

„I kdybychom si mohli vybrat, témat, které nás zajímají, je jako šafránu. Kdo nabídne vhodnější čas, vyhraje ... bezpečné místo to není... děti bývají rozčarovány, že po práci odcházíme na školení, jehož smysl nechápou. Zapojení celé rodiny bych uvítal.“

Okruh č. 4 - Ideální vzdělávací plán.

Vztažné otázky z rozhovoru:

Je pro Vás povinné vzdělávání pomocí v péči o děti nebo přítěží?

Jak by vypadal ideální vzdělávací plán pro Vaši rodinu?

Pokud by pro Vaši rodinu mělo být vzdělávání pomocí, na co by se mělo zaměřit?

Pokud by pro Vaši rodinu nemělo být vzdělávání nadměrnou zátěží, čeho by se mělo vyvarovat?

- **Výzkumný vzorek příbuzenská pěstounská péče, skupina P**

Na otázku, zda je jim vzdělávání pomocí či přítěží odpovědělo pět účastníků výzkumu, že je pro ně spíše přítěží.

„pro naši celou rodinu je to přítěž“

„Když už se ptáte, tak nepomůže, jen se těm mladým divím, že jim není hanba nám důchodcům vysvětlovat, jak máme vychovávat vlastní děti...a sami ještě žádné nemají...“

Dalších osm účastníků uvedlo, že vzdělávání je pro ně spíše pomoci:

„Nepomůže mi to, ale nedá se říct, že by to byla přítěž. Ráda si popovídám s lidmi.“

„Je to pro nás spíše pomoc. Potkáváme se s lidma, co mají taky děti v péči, to je něco čím se u nás moc nechlubím a nemám to moc s kým probrat.“

„Moc nám to nepomůže, ale asi to k něčemu bude dobré, když je to povinné.“

„Když se na školení potkám se sociálkou, tak pak nemusí k nám domů, tak aspoň k něčemu to je.“

„Máme postiženou neteř a školení nám moc pomáhá, sdílíme to se známými pěstouny.“

Dva účastníci vyhodnotili, že pro ně vzdělávání není v tuhle chvíli ani pomoci ani přítěží:

„Nic teď neřešíme, zvládneme, tak to nedokážu posoudit.“

„Nepomůže, ale ani neškodí...“

Na otázku - Jak by vypadal ideální vzdělávací plán pro Vaši rodinu, odpovědělo šest účastníků, že by na svém vzdělávacím plánu nechtěli nic měnit, případně si přáli zopakovat aktivitu z minulého roku.

„Nic bych neměnila, vyhovuje mi tak, jak to je.“

„Zopakovala bych to, co jsme měli vloni. Určitě jim to dalo hodně práce, než to nachystali a těch papírů co dokola podepisujeme...“

Osm účastníků by si přálo v rámci vzdělávání absolvovat aktivity společně i s dětmi a ostatními rodinami, buď formou víkendů či výletů.

„Mohli bychom společně vyjet na výlet nebo na pobyt do hor.“

„Libil by se nám víkend v hezkém prostředí s příjemnými lidmi.“

„Společně strávený čas s dalšíma rodinama.“

„...něco pro děti, ale dobrovolné...“

„Chtěli bysme jet i na ten víkend, společně s děčkama, ale máme tři vlastní a neutáhnem to finančně. Takže chodím vysedávat na ty odpolední školení, ale ten víkend by byl dobrý.“

„Společná akce o prázdninách, taková společná dovolená se školením, někde blízko vody.“

Jeden účastník se vyjádřil, že ideální plán pro něj je „žádné vzdělávání“. Tento názor však byl ojedinělý.

U dotazu, Pokud by pro Vaši rodinu mělo být vzdělávání pomocí, na co by se mělo zaměřit? Účastníci uváděli velkou škálu možností, na co by se mohlo případně vzdělávání zaměřit. Dvakrát se objevilo téma ADHD, jednou finanční gramotnost, dluhy a exekuce. Tři účastníci se vyslovili, že žádné problémy nemají a tudíž specificky zaměřenou pomoc nepotřebují. Další dva se vyjádřili, že se často opakují témata a uvítali by něco nového. Jeden účastník si přál, aby se při školeních nemuselo sedět v kruhu na židlích, ale u stolu. Zbývajících pět účastníků by uvítalo sdílení s ostatními pěstounskými rodinami a oceňovali práci, kterou s přípravou vzdělávání sociální pracovnice mají. Větší změny ovšem neuváděli. Jeden účastník si přál, zda by se školení nemohlo zaměřovat také na děti, a to jak přijaté, tak vlastní.

„ možná něco pro ty naše holky, ale pro všechny. Nejen pro Natálku, ale aby si to mohly zažít společně...“

U otázky - Pokud by pro Vaši rodinu nemělo být vzdělávání nadměrnou zátěží, čeho by se mělo vyvarovat? Pak účastníci odpovídali velkou škálu námětů:

„Hlavně žádné scénky, nebudu nikomu hrát divadlo.“

„Nudný lektor a nezajímavé téma.“

„Nechci nikam jezdit, jsem spokojená.“

„Nenuťte nás někam chodit o víkend, nemáme hlídání.“

„Aji bych si něco přečetl, ale bez toho čtenářského deníku, to mi přijde potupné.“

„Těch 24 hodin je moc, kdyby to šlo zkrátit...“

„Aby mě to neobtěžovalo? No tak nás do toho nenuťte!“

„Kdybych měla chodit po dvou hodinách, tak to bych nedala. Vyhovuje mi to školení najednou, ať mám na celý rok pokoj.“

- **Výzkumný vzorek zprostředkovaná pěstounská péče, skupina Z**

Na otázku, zda je jim vzdělávání pomocí či přítěží odpovědělo celkem 13 účastníků, že přítěží není. Objevily se ovšem i kritické hlasy, které vyjadřovaly náročnost realizace vzdělávání vzhledem k počtu členů rodiny, či opakováním se témat.

„ano i ne, ale je to pro nás velmi logisticky náročné, zajistit hlídání, přesuny, příprava na odjezd na víkend, máme celkem 7 dětí, to si máma od dvou dětí nedokáže ani představit co to je se sbalit, v neděli dojet domů, poprat to všechno a ještě chystat do školy, učení, aktovky a tak...“

„Je spíše pomocí“ či „Je důležité, není přítěží.“

„Člověk si sám vyhledá informace, které potřebuje, nejen ty, jejichž nabytí je měřitelné a vykazatelné pro úřady, ale jejichž smysl se vytrácí na úkor měřitelnosti.“

„Vzdělání mě osobně spíše obtěžuje, občas se objeví aktivita, která mě zaujme, ale většinu věcí jsem už slyšela tolikrát, opakuje se to.“

„Vzdělávání je pro nás spíše pomocí, ale nové témata se téměř neobjevují.“

Na otázku - Jak by vypadal ideální vzdělávací plán pro Vaši rodinu, odpovědělo 13 účastníků, že ideálně prožitý čas spojený se vzděláváním je na víkendovém pobytu společně s dětmi, případně na výletě organizovaném pro přestounské rodiny spojeným se sdílením.

„Víkendovka se vzděláváním i pro děti. Ony už to děti nejsou a potřebují vědět co se děje. Ty témata by se měly přizpůsobit jim, připravit je na život, s přesahem do jejich samostatného života. Měli by mít pocit odpovědnosti a takhle s nimi i jednat.“

„Víkendový pobyt s workshopy pro děti, zapojit je do vzdělávání. Když jim vykládáme, co bylo na školení, není to no, zajímá je, co na školení řešíme.“

„Víkendovka s dětma, aby tam měli vrstevníky. Občas mám pocit, že si myslí, že jsou jediné na světě v přestounské péči. Po víkendu se to většinou zlepší. To třeba pak chtějí vidět i mámu, jinak o ní moc nemluví, ale už jsem si všimla, že po víkendovce jí vždycky pišem dopis...“

„Ideální je víkendové vzdělávání v kombinaci s krátkodobým vzděláváním během roku.“

„Pokud bychom si mohli vybrat, společný rodinný výlet se sdílením s ostatními dětmi, klidně společná návštěva ZOO...“

„Víkend je fajn, ale musí tam být prostor být chvíli spolu i jako rodina. Pokud nás honí z jednoho školení na druhé a s dětma se vidíme jen u jídla, nikdo z toho dobrý pocit nemá. Domů dojedeme všichni vyčerpaní, namísto abychom načerpali energii. Kombinovala bych to školení s relaxací pro celou rodinu.“

„Delší blok, například víkend s workshopem pro nás i pro děti. Témata pro ně – osamostatňování se, hledání identity.“

„To co máme teď, myslím ty víkend'áky. Už se známe, děcka se znají, užili by si to. Nejlepší to bylo na Jelenovské, byl tam bazén, venku hřiště a když pršelo,

měli jsme společné soutěže. Ani na dovolené si to tak neužili, neměli tam tolik kamarádů jako o tom víkendů. Uvažovali jsme pak, že asi příště na dovolenou vyjdeme s pěstounama...“

U dotazu, Pokud by pro Vaši rodinu mělo být vzdělávání pomocí, na co by se mělo zaměřit?, byla účastníky nejčastěji zmiňována potřeba zajištění hlídání dětí po dobu vzdělávání. Dále pak volení témat podle potřeb rodiny, zaměření na sdílení.

„ Aby nám to pomáhalo, tak by ty témata měly být pro nás, co právě potřebujeme.“

„když by nám vzdělávání nemělo komplikovat život, potřebujeme pomoci s hlídáním dětí, ale všech, nejen těch v pěstounské péči. Máme doma vlastní malé děti, a když se vzděláváme mimo víkend, těžko sháníme někoho, kdo s nimi pobyde.“

„Děti by ocenily, kdybychom s nimi více počítali, brali je jako důležité. Chtějí mít svůj program, svou skupinu. Zkusme nepromarnit ten čas, kdy ještě chtějí poslouchat. Možná to už brzo bude jinak.“

„Pro dcery bychom uvítali psychologickou přípravu na péči o dítě, jak přednášku, tak praktické nácviky, takové ty věci o mateřství, vztah, vazba. Potřebují to slyšet od někoho cizího, nejen od nás, rodičů.“

„Samostudium, ale nevidí to rádi. Preferoval bych e-learning, už jsem o tom mluvil.“

„Vzdělávání pro děti – nakládání s financema, půjčky, dluhová problematika.“

U otázky - Pokud by pro Vaši rodinu nemělo být vzdělávání nadměrnou zátěží, čeho by se mělo vyvarovat? byla účastníky zmíněna potřeba absolvování vzdělávání ve větších blocích, ideálně ve víkendových seminářích. Jako zatěžující vzhledem k výkonu povolání spatřovali krátkodobé - dvouhodinové odpolední semináře, po pracovní době.

„není přítěží“ či „zatím to tak nebylo“

„aby bylo odborně zaměřené s nosným tématem, nejen jako hlídání dětí, ale abychom z toho i něco měli“

„vzdělávání v jednom bloku najednou, ne často po kouskách, na to nemám čas“

„nelíbí se nám nabídka OSPOD, sedí tam lidi, většinou prarodiče, celou dobu se dívají na hodinky a nic jim to nepřináší. Neradi chodíme do takových skupin, ale někdy vzhledem k práci to jinak nejde.“

„V současné podobě je vzdělávání pro mě přítěží, protože obdobná témata absolvuji velmi často, jsem učitel. Vyhovovalo by mi samostudium, než chodit po 17 hodině, vnímat nebo dokonce reagovat na lektora, který si výkladem supluje studium psychologie na vysoké škole.“

„Nesmyslná témata, pro nás třeba romské dítě v neromské rodině, nemáme takové dítě v péči a jediné téma v čas, který vyhovoval, bylo tohle téma. Tak to je pro nás příklad přítěže.“

„Nechci jen sbírat hodiny na kurzech, ale pokud si najdu nějakou zajímavou knihu, která se týká tématu péče o děti, měli by mi ji uznat v rámci vzdělávání.“

„Společné vzdělávání s příbuzenskými pěstouny. Tak to je pro nás ztráta času.“

9.2 Odpověď na výzkumné otázky

V této kapitole se pokusíme shrnout zkušenosti a nahlížení pěstounů na prožívání povinného vzdělávání a jeho vlivu na pěstounské rodiny. Již při analýze dat bylo zřejmé, že zkušenosti a prožívání je u obou skupin pěstounů - s dětmi v příbuzenské či zprostředkované pěstounské péči odlišné. Pokusíme se tedy výstupy sumarizovat a přinést odpovědi na obě výzkumné otázky.

Jak již bylo na jiném místě této práce zmíněno, není provedený výzkum dostatečně rozsáhlý, aby prezentované výstupy měly obecnou platnost, protože vyjadřuje zkušenosti a názory pěstounů prezentované v okamžiku sběru dat. Nicméně doufáme, že přinese zajímavý pohled na tuto problematiku a bude inspirací při tvorbě vzdělávacích plánů pro osoby pečující.

9.2.1 Odpověď na výzkumnou otázku č. 1

Jakým způsobem Vás a Vaši rodinu ovlivňuje současná podoba vzdělávání?

Při odpovědi na tuto otázku je důležité úvodem poznamenat, že obě skupiny pěstounů do pěstounské péče vstupují za výrazně odlišných podmínek, což se také odráží na jejich očekáváních a samotném prožívání výkonu pěstounské péče. Odpověď na výzkumnou otázku bude rozdělena na dvě části – prožívání z pohledu zprostředkovaných a příbuzenských pěstounů.

V přístupu ke vzdělávání bylo více než zřetelné, že **pro pěstouny ve zprostředkované formě** pěstounské péče je vzdělávání v jeho současné podobě jen navázáním na něco, co znají z období přípravy na výkon pěstounské péče. Mnoho z nich se vzdělávalo dobrovolně, ještě před novelou zákona č. 359/1999 Sb. (ZSPOD), která přinesla do vzdělávání povinný rozsah v délce 24 hodin ročně. Vzhledem k problémům s přijatými dětmi a malou dostupností služeb byli nuceni sami hledat pomoc, pro ně mnohdy obtížně dostupných odborníků (Bubleová, 2007).

Při odpovědi, jak je současná podoba vzdělávání ovlivňuje, byla nejvíce oceňovanou skutečností výměna zkušeností s ostatními pěstouny. Vítili možnost výběru (formy, tématu, času vzdělávání...), kterou zmínili všichni účastníci. Po třech letech průběžného vzdělávání se 8 z 16 účastníků výzkumu vyjádřilo, že témata, která jsou jim nabízena, postrádají nové prvky a mají tendenci se opakovat a oni by nové podněty uvítali. Zazněly návrhy na další možné formy, které se již ve vzdělávání objevují, ale zřejmě jen sporadicky. Konkrétně se jednalo o sdílení, které uvedlo 11 účastníků a supervizi pro

rodiny, což zmínilo 5 účastníků z 16, dále bylo zmíněno vzdělávání pomocí e-learningu či četby odborné literatury. Dále byly v rozhovorech zmíněné individuální konzultace, zážitkové techniky a terapeutické workshopy – např. muzikoterapie.

Celkem 14 účastníků z 16 uvedlo jako pro ně vyhovující způsob vzdělávání formou víkendových pobytů, přičemž jako důležité vnímali pořádání doprovodných aktivit pro děti. Jako velmi obtěžující by vnímali, pokud by na víkendové školení odjížděli bez dětí a museli pro ně zajišťovat hlídání. Vzhledem k většímu počtu dětí v rodinách zprostředkovaných pěstounů – v našem výzkumném vzorku se jednalo o průměr tři děti v rodině (viz tabulka č. 2) – mají tyto rodiny mimo dětí v pěstounské péči také své biologické potomky, kteří s nimi žijí ve společné domácnosti a jsou mnohdy nezletilí.

Pěstouni uváděli, že jsou vzhledem k výkonu povolání a současné péči o děti během pracovních dnů hodně vytíženi a nemožnost absolvovat vzdělání v delším souvislém bloku – například o víkendu by je velmi zatížila. S přihlédnutím k věkové skupině dětí, o kterou pečují (10 – 16 let) bylo často zmiňované – v celkem ve 13 případech, zapojení dětí do vzdělávání a společné aktivity, směřující k větší odpovědnosti a přípravě do života, k osamostatnění se.

Zajímavé bylo, že někteří pěstouni měli zkušenost se smíšeným vzděláváním příbuzenských a zprostředkovaných pěstounů, ale vždy ji hodnotili negativně. Příbuzenští pěstouni se k tomuto tématu spontánně nevyjádřili ani v jednom případě. Celkové hodnocení vzdělávání zprostředkovaných pěstounů vyznělo kladně. Při vyjádření, zda je pro ně vzdělávání pomocí nebo přítěží zhodnotili dopad vzdělávání do života jich samotných i jejich rodin kladně, ale s akcentem na vítanou změnu v nabízených tématech.

Při náhledu na prožívání vzdělávání a jeho dopadu na život **v rodinách příbuzenských pěstounů** byl patrný jiný přístup. Příbuzenští pěstouni ze zákona neprošli přípravou a tak po novele ZSPOD byli postaveni před pro ně novou věc – vzdělávání. Opakovaně zmínili, že se o děti starají dlouho a vždy

byli na problémy sami. Necháпали nastalou změnu a zpočátku ji vnímali značně negativně. Nyní vzhledem k délce platnosti této novinky – více než 3 roky bylo patrné, že většina se s touto svou zákonem danou povinností již smířila. Negativní stanovisko na účast na vzdělávacích aktivitách zmínili jen 3 účastníci z celkem 15. Dalších 11 vyjádřilo spokojenost s nastavením vzdělávacích plánů a uvádělo, že si již zvykli. Jeden účastník výzkumu by uvítal snížení počtu hodin z 24 na alespoň polovinu.

Velký rozdíl byl patrný při vnímání způsobu, jakým si svou povinnost vzdělávání naplňují. U pěstounů seniorů, to byla preference spíše krátkodobých setkání v místě bydliště, také s ohledem na aktuální zdravotní stav. Pěstouni, kteří byli zaměstnáni, měli obdobné potřeby jako zprostředkovaní pěstouni – pečovali o mladší děti v kombinaci s vlastními potomky a v průběhu pracovního týdne měli méně volného času a ochoty se vzdělávat. V jednom případě byl zmíněn fakt, že by se rádi vzdělávali formou víkendových setkání, ale toto bylo pro ně finančně nedostupné, protože náklady spojené s pobytem biologických dětí by byly nad jejich možnosti.

K lektorům a tématům se pěstouni vyjadřovali spíše kladně, ale zazněla i kritika směrem k výchovně zaměřenému tématu, které účastnice – několikanásobná babička vnímala jako poučování jak vychovávat děti, přičemž lektorka byla velmi mladá, zřejmě bez rodičovské zkušenosti. Další pěstounka zmínila rozdílnou úroveň lektorů, kdy ona sama vnímala, že prezentované téma na jednom ze seminářů je nad rámec chápání a využitelnost v praxi přítomných pěstounů.

Přes tuto ojedinělou zkušenost pěstouni vyjadřovali se vzděláváním spokojenost. Jako ideální vnímali způsob sdílení, možnost si popovídat o svých problémech. Pokud měli vyslovit podněty ke zlepšení, zpravidla se to týkalo spíše technických záležitostí – způsob uspořádání školící místnosti či dostupnost místa.

Závěrečné hodnocení dopadu vzdělávání na život v pěstounských rodinách, účastnících se tohoto výzkumu, lze s ohledem na velikost

výzkumného souboru a platnost dat v okamžiku jejich sběru vyhodnotit jako přínosné a pro další výkon pěstounské péče se vzdělávání jeví jako aktivita prospěšná při zkvalitňování péče o ohrožené děti.

9.2.2 Odpověď na výzkumnou otázku č. 2

Jak si představujete ideální vzdělávací plán pro Vás a Vaši rodinu?

K otázce týkající se ideálního vzdělávacího plánu pro pěstounské rodiny byly v několika bodech názory pěstounů shodné. Kritické hlasy z řad příbuzenských pěstounů, které považují vzdělávání na obtěžující prvek výkonu pěstounské péče, byly v menšině. Proti vzdělávání jako takovému se vyjádřili jen čtyři účastníci z celkem 31, z obou typů pěstounské péče. Ve chvíli, kdy měli příbuzní děti možnost sdělit, jak oni sami by ideálně nastavili tuto aktivitu, docházelo ke shodě nejen ve skupině, ale také se v některých bodech shodli s pěstouny s dětmi ve zprostředkované pěstounské péči.

Jako úplně ideální řešení vzdělávání spatřovali společné aktivity náhradních rodičů s dětmi. Realizace takové aktivity by spočívala v uspořádání výletu (ZOO, hory, kulturní památka) či víkendového pobytu spojeného se sdílením zkušeností pěstounů, ale i dětí v rámci vrstevnických skupin.

K víkendovému pobytu, jako ideální formě vzdělávání, se kladně vyjádřilo 21 účastníků výzkumu z celkového počtu 31. Tato forma by byla z jejich pohledu ideálně doplněna společnými aktivitami s dětmi, zapojením dětí do vzdělávání.

Celkem šest účastníků z 31 považuje svůj dosavadní vzdělávací plán za tak ideální, že by na něm nechtěli nic měnit. Je důležité poznamenat, že se jednalo o prarodiče, vyššího věku, pečující zpravidla o jedno dítě, pro něž bylo vyhovující vzhledem ke zdravotnímu stavu absolvovat krátkodobé (většinou dopolední) vzdělávací kurzy v blízkosti místa bydliště.

Také zde bychom při odpovědi na výzkumnou otázku mohli zobecnit výsledek konstatováním, že většina účastníků výzkumu si přeje jistý typ vzdělávání a tomu je tedy potřeba podřídit směřování aktivit ve vzdělávání.

Toto by ovšem bylo velkou chybou, neboť tak, jako při párování dětí s jejich budoucími náhradními rodinami hledáme tu rodinu, která dokáže nejlépe uspokojit specifické potřeby dítěte, stejně tak bychom měli pro konkrétní rodinu hledat konkrétní ideální vzdělávací plán, který uspokojí potřeby pěstounů a jejich dětí v reálném čase a bude respektovat měnící se potřeby v průběhu dospívání dětí a dozrávání pěstounské zkušenosti. Ideální vzdělávací plán je tedy pro každou rodinu specifický a jiný, tak jako jsou jedinečné děti v jejich péči a různorodé zkušenosti a zázemí pěstounů.

9.3 Doporučení pro tvorbu vzdělávacích plánů

Doporučení pro tvorbu ideálního vzdělávacího plánu nelze vzhledem k výše popsaným závěrům sestavit pro pěstouny jednotně. Každý pěstoun je svébytná osobnost, která má rozdílné potřeby a prožívání. V každé rodině žijí děti s jiným typem specifických potřeb, jiným rodinným zázemím, jinou měrou deprivace, či postižení. Pokud použijeme zobecnění, zcela jistě najdeme společné znaky, které by mohly nést prvky doporučení, ale pro jeho užití je důležitá komunikace s každou pěstounskou rodinou tak, aby se připravený vzdělávací plán nestal pro ně přítěží, ale spíše jim byl nápomocen při výkonu pěstounské péče.

Jako vhodné spatřujeme při tvorbě vzdělávacího plánu sestavit okruh otázek, na které by měl pracovník doprovázející organizace společně s pěstounskou rodinou najít odpověď, aby se ve výsledku setkaly možnosti a přání pěstounů a jejich dětí s vypracovaným plánem vzdělávání.

Takto vypracovaný plán bude sestaven na určité období s tím, že bude průběžně v případě potřeby aktualizován. Důvody pro aktualizaci mohou být pak například přijetí dalšího dítěte do rodiny, změna zdravotního stavu pěstouna či potřeba reagovat na změnu v chování či prožívání svěřených dětí.

Pro další použití v praxi byl sestaven pomocný dokument – Rodinný vzdělávací plán, který může být nápomocen při společném plánování vzdělávání a provést pěstouna i klíčového pracovníka tímto procesem.

Rodinný vzdělávací plán na období:

Název doprovázející organizace		
Jméno sociálního pracovníka		
Jméno dítěte (dětí)		
Věk dítěte (dětí)		
Datum umístění dítěte do pěstounské péče		
Jméno(a) pěstounů		
Vztah pěstounů k dítěti	☐ nejsou příbuznými dítěte ☐ prarodiče dítěte ☐ jiní příbuzní dítěte, jací	
Ostatní děti žijící v domácnosti (vlastní nebo osvojené děti pěstounů)	Pohlaví	Věk
	Jméno	Vztah k pěstounovi
Ostatní dospělí žijící v domácnosti	Jméno	Věk, Specifické potřeby
Potřeba zajištění hlídání dětí v době vzdělávání	Jméno	Věk, Specifické potřeby
Individuální plán ochrany dítěte je k dispozici	☐ ano ☐ není zpracován ☐ ne, bylo požádáno o jeho dodání, termín kontroly	
Preferovaná forma vzdělávání pro pěstouny	krátkodobé kurzy	dopoledne
		odpoledne
	víkendový kurz	sobota
		celý víkend
	účast dětí na víkendovém kurzu	
Preferované téma vzdělávání	Právní tematika	
	Finance	
	Rodičovské kompetence	
	Specifické vzdělávání	
	Sdílení	
	Zážitkový workshop	
	Supervize	
Preferovaný lektor	Jméno	
	Jméno	
Speciální požadavky pro účast na vzdělávání (bezbariérovost, dostupnost veřejnou dopravou)		
Poznámky:		

Tabulka č. 3 - Rodinný vzdělávací plán

10 Diskuze

Realizovaný empirický výzkum si kladl za cíl zjistit, jak sami pěstouni přistupují k povinnému vzdělávání a k volbě témat, jaký ve vzdělávání vidí význam pro výkon pěstounské péče, včetně dosavadní zkušenosti se vzděláváním. Zajímalo nás, jak vzdělávání ovlivňuje jejich život. Výsledky výzkumu by mohly být impulzem k zahájení diskuze na toto téma, vedoucí ke zlepšení v realizaci vzdělávání.

K účasti na výzkumu bylo na základě definovaných kritérií do dosažení saturace dat zařazeno 31 účastníků, přičemž zastoupeny byly v poměrných částech obě formy dlouhodobé pěstounské péče – příbuzenská i zprostředkovaná. Zařazení účastníci byli jak muži, tak ženy, s podmínkou, aby každý účastník prezentoval jednu pěstounskou rodinu. Zkušenosti a prožitky spojené se vzděláváním byly poměrně různorodé a přesto se podařilo najít jisté styčné body, od kterých se dále odvíjelo zpracování výstupů výzkumu. Současně byly tyto zkušenosti pěstounů citovány, aby dokreslily popisovanou zkušenost.

Následná diskuze bude předložena ve struktuře okruhů, vzešlých při kódování dat.

Diskuze k převládajícímu aspektu při volbě vzdělávacích aktivit

Skupina dlouhodobých pěstounů s dětmi v příbuzenské pěstounské péči o svěřené děti pečovala v době před novelou ZSPOD. Tato skutečnost při rozhovorech zaznívala, neboť nové povinnosti dané zákonem vnímají příbuzenští pěstouni s rozpaky „jako změnu jízdního řádu za provozu.“ Vzhledem k vyššímu věku většiny účastníků výzkumu v této skupině byla pochopitelná neochota ke změně, dlouhotrvající akceptace nastalých změn. Nicméně po čase, kdy tuto povinnost přijali za svou, si v ní našli svá pozitiva. Asi nejdůležitějším aspektem je možnost volby, kdy mají možnost vybrat si typ vzdělávací aktivity i místo její realizace tak, aby co nejlépe vyhovoval jim i jejich rodině. V příbuzenské pěstounské péči realizované prarodiči vedla

jednoznačná preference krátkodobých kurzů v blízkosti místa bydliště, u ostatních příbuzenských pěstounů pak byla volena z důvodu výkonu povolání často forma víkendových vzdělávacích aktivit.

Pro zprostředkované pěstouny byla nová povinnost v podstatě jen navázáním na již absolvované přípravy, a jak uvedla jedna z účastnic „*příjemnou změnu vidím v tom, že to školení za nás někdo hradí*“ a nemusí jej tedy financovat z rodinného rozpočtu. Možnost volby tématu a formy vzdělávacích aktivit využívali, ale převládající formou byly víkendové pobyty se sdílením zkušeností s ostatními pěstouny.

Diskuze k současnému nastavení vzdělávacích aktivit

Při hodnocení nastavení současných vzdělávacích aktivit bylo pěstouny oceňováno dobré zabezpečení v organizační oblasti, ale spojovacím prvkem pro obě skupiny byla stále se opakující témata vzdělávání. Vzhledem k délce realizace vzdělávání – více než 3 roky je pravděpodobné, že jsou již všechna obvyklá témata vyčerpána v prezentaci ze všech možných úhlů pohledu a tak je na místě hodnocení jedné účastnice vzdělávání: „*je jedno jak se to jmenuje, obsah je vždy téměř totožný*“. Zde je možný prostor pro aktivitu doprovázejících organizací, aby si provedli průzkum potřeb mezi jimi doprovázenými pěstouny s cílem nabídnout vzdělávání podle jejich aktuálně řešené situace. Z námi realizovaného výzkumu vzešlo několik námětů, jak nabídku vzdělávacích aktivit rozšířit. Nejčastěji zmiňovaná forma vzdělávání bylo sdílení a nový prvek pro reflexi výkonu pěstounské péče – rodinná supervize.

Při vyhodnocení současného nastavení vzdělávání příbuzenskými pěstouny bylo jen ve čtyřech případech zmíněno přání ke zrušení povinnosti se vzdělávat, ostatní účastníci byli spíše spokojeni a vnímali v něm přínos pro ně osobně.

Diskuze ke změnám ve vzdělávacích aktivitách

Možnou změnu, kterou by účastníci výzkumu vnímali, jako pro ně potřebnou, můžeme opět vnímat diferencovaně, nejprve očima příbuzenských pěstounů. Již zmínění 4 účastníci by povinnost vzdělávat se zrušili, avšak převážná většina se vyslovovala ve prospěch zachování a podávala aktivní nápady, jak vzdělávání vylepšit, případně lépe zacílit. Nejčastěji vnímali jako užitečné společné trávení času s dětmi mimo domov, podpořené sdílením s ostatními pěstouny. Psycholog Klimeš (2008) ve svém článku uvádí obecné „pravdy“, které by ve vztahu vzdělávání u příbuzenských pěstounů měly být podle něj poměrně časté: *„Tento pocit viny a selhání jim brání konzultovat problémy s odborníky, protože mají strach, že jim třeba dítě seberou. Průšvihem zavání amatérští suveréni stylu: „Mně nemusíte nic říkat. Já jsem vychovala tři své děti.“* Avšak samotná realizace výzkumu toto nepotvrdila. V jednom případě se účastnice výzkumu vyjádřila, že se jí dotýká poučování ve smyslu změny výchovných stylů dětí, nicméně důvodem rozčarování nebyl odlišný názor na výchovu dětí, ale věk osoby, od které tato doporučení nevyznívala přesvědčivě, z důvodu nízkého věku lektorky a její chybějící rodičovské zkušenosti.

Zprostředkovaní pěstouni změnu ve vzdělávání směřovali k častějšímu využívání sdílení svých dosavadních zkušeností s dalšími pěstounskými rodinami. Vívali větší zapojení dětí do vzdělávání s prvky osamostatňování se, přípravu na budoucí rodičovství či mateřství, finanční a právní gramotnost.

Diskuze k ideálnímu vzdělávacímu plánu

Závěrem realizovaných rozhovorů se všemi 31 pěstouny - účastníky výzkumu byla možnost naplánovat si pro ně a jejich rodinu ideální vzdělávací plán, který nebyl ničím omezen. Časem, formou či místem konání. Počet 21 účastníků z celkového souboru 31 pěstounů si přálo vzdělávání formou víkendových pobytů jako svůj ideální vzdělávací program a šest účastníků

pokládalo svůj vzdělávací plán za vyhovující a nechtěli na něm nic měnit. Vzhledem k tomu, že víkendové vzdělávací pobyty jsou standartní nabídkou na vzdělávání v doprovázejících organizacích, je zřejmé, organizace reagují na potřeby rodin a snaží se naplnit jejich očekávání.

Pokud se podaří provést změny v obsahových náplních tak, aby bylo možné zařazovat témata potřebná pro pěstounské rodiny či včleňovat nové prvky ve vzdělávání (e-learning, supervize), bude nechuť ke vzdělávání stále méně častým jevem v kterékoliv formě náhradní rodinné péče.

Závěr

Zpracovaná diplomová práce byla zaměřena na prožívání a zkušenosti osob pečujících se vzděláváním. Cílem bylo zjistit, jak sami pěstouni přistupují k povinnému vzdělávání a k volbě témat, dále zda a jaký ve vzdělávání vidí význam pro výkon pěstounské péče a v neposlední řadě nahlédnout do pěstouny vnímané ideální roviny změny v kontextu dosavadní zkušenosti se vzděláváním.

Diplomová práce je členěna na dvě části, teoretickou a empirickou. V teoretické části práce jsme se nejprve věnovali specifikům ve vzdělávání dospělých, následně potřebám a procesu vzdělávání. Dále již bylo téma rozvíjeno směrem k cílové skupině zamýšlené empirické studie – náhradním rodičům. Seznámili jsme se se specifiky náhradní rodinné péče, jejím členěním až k samotnému výkonu pěstounské péče příbuzenskými a zprostředkovanými pěstouny. Zamýšleli jsme se nad motivací k výkonu pěstounské péče, podmínkami pro její výkon. Vstupní podmínky obou skupin pěstounů se ukázaly jako značně rozdílné, což mělo vliv na průběh samotné analýzy vzdělávacích potřeb.

V druhé části práce – empirické, jsme nastavili cíle výzkumu, metodiku sběru a vyhodnocení dat, byly zadány kritéria pro výzkumný soubor. V samotné analýze dat jsme nahlédli do prožívání pěstounů a do jejich mnohdy velmi rozdílných zkušeností s absolvovanými vzdělávacími aktivitami. Účastníci výzkumu se vyslovili také k otázce nad jimi ideálně vnímaným vzdělávacím plánem. S ohledem na výstupní data byla vyslovena doporučení pro tvorbu vzdělávacích plánů. Byl brán zřetel nejen na specifické podmínky pěstounské péče, ale i dalších okolností pro její výkon. Ukázalo se, že pěstouni ve skupině příbuzenských pěstounů vnímají své vzdělávací potřeby v jiné rovině než pěstouni ve zprostředkované formě pěstounské péče a tudíž i jejich vzdělávací potřeby jsou v jiné rovině.

V hodnocení přístupů a motivací ke vzdělání by však bylo vhodné se závěrem podívat na klíčový prvek vzdělávání „andragogickou optikou“. Pohledem potřeb organizace (v našem případě státu), která musí dosahovat svých cílů (zajistit dětem v pěstounské péči bezpečné prostředí), investovat do svých zaměstnanců (tedy průběžně zvyšovat jejich kompetence), aby dosažením určitých znalostí a dovedností lépe vykonávali svou práci (pěstounskou péči).

Tento samý pohled přenesen do oblasti náhradní rodinné péče přináší poznání, kdy účastníci výzkumu – nyní v roli náhradních rodičů jsou vedeni ke vzdělávání s cílem zlepšit péči o děti vyrůstající mimo svou biologickou rodinu, případně dětí svěřených v péči širší rodiny, nikoliv však biologických rodičů.

Je v zájmu všech zúčastněných, zejména však dětí žijících v těchto náhradních rodinách, aby bylo vzdělávání cíleno na ty oblasti, ve kterých konkrétní rodina potřebuje pomoc a podporu. Současně však vyhodnocovat dopady a efekt provedených opatření tak, aby sami pěstouni vnímali realizovaná témata vzdělávání pozitivně a slovy jedné z účastnic výzkumu: „*aby to po nich jen tak nesteklo...*“.

Seznam použité literatury

- Armstrong, M. (1999). *Personální management*. Praha: Grada.
- Bartoňková, H. (2010). *Firemní vzdělávání*. Praha: Grada.
- Beneš, M. (2014). *Andragogika, teoretické základy*. Praha: Grada.
- Bubleová, V. et. al. (2014). *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
- Bubleová, V. et. al. (2011a). *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
- Bubleová, V. et. al. (2007). *Pěstouni mají právo na služby. Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*. Praha: Rozum a cit.
- Bubleová, V., Frantíková, J. & Vránová L. (2011b). *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.
- Bubleová, V. & Kovařík, J. (1999). *Organizace náhradní rodinné péče*. In Matějček, Z. et. al. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999.
- Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál.
- Gavora, P. (2000). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005.
- Hofrová, V. & Rotreklová, E. (2008). *Inovativní prvky v odborné přípravě na přijetí dítěte do pěstounské péče a odborné služby pro pěstouny a rodiče*. Brno: Triada – Poradenské centrum o. s. [cit. 2016-03-17] Dostupné z [www: //triada-centrum.cz/publ/transformace](http://www.triada-centrum.cz/publ/transformace) [http.pdf](http://www.triada-centrum.cz/publ/transformace)

Jedlička, R. et. al. (2004). *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha: Tiskárny MV.

Jirásková, V. et. al. (200) *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Praha: Eurolex Bohemia

Klimeš, J. (2008). *Mediální obraz náhradní rodinné péče. Dítě v systému náhradní rodinné péče. Sborník příspěvků*, (41-45). [cit. 2016-03-21]
Dostupné z www: http://klimes.mysteria.cz/nrp/spr_sbornik.pdf

Koluchová, J. (1992). *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. Praha: MPSV ČR.

Králíčková, Z. (2007). *K některým právním aspektům náhradní rodinné péče: tzv. příbuzenská pěstounská péče*. [online] In: „Aktuální otázky náhradní rodinné péče: Sborník z VII. celostátního semináře NRP Brno“. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z www: http://www.triada-centrum.cz/publ/sborniky/sbornik_2015.pdf

Krtičková, K. (2016). *Příbuzenská pěstounská péče: Poruchy rodičovství či rodiny jako základní příčina náhradní rodinné péče*. [online] In Šance dětem [cit. 2016-03-17]. Dostupné z www: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/dite-mimo-vlastni-rodinu/pestounska-pece/pribuzenska-pestounska-pece.shtml>

Kucharčíková, A. & Vodák, J. (2007). *Efektivní vzdělávání zaměstnanců*. Praha: Grada.

Matějček, Z., & Dytrych, Z. (1999). *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada.

Matějček, Z., et. al. (1999). *Náhradní rodinná péče. Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál.

Matějček, Z. et. al. (2002). *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál.

Matoušek, O., Pazlarová, H. (2010). *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál.

Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Mužík, J. (2004). *Androdidaktika*. Praha: ASPI.

Palán, Z. (2002). *Lidské zdroje, Výkladový slovník*. Praha: Academia.

Plamínek, J. (2010). *Vzdělávání dospělých. Průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. Praha: Grada.

Ptáček, R. (2011) *Vývoj dětí v náhradních formách péče*. Praha: MPSV ČR.

Rabušicová, M. & Rabušic, L. et. al. (2008). *Učíme se po celý život?* Brno: Masarykova univerzita.

Rabušic, L. (2000). *Hodnota dítěte. Demografie: Revue pro výzkum populačního vývoje*. Praha: Pedo. 42 (4). 286-290.

Sborník z celostátní konference TRIADA 2015, Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů sborník z XV. celostátního semináře. [cit. 2016-03-17]

Dostupné z www: <http://www.triada-centrum.cz/publ/sborniky/sbornik2015.pdf>

Sobotková, I., & Očenášková, V. (2013). *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Schwandt, T. A. (2001). *Dictionary of Qualitative Inquiry*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Uhlířová, V. et. al.(2010). *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Rozum a cit.

Veteška, J. & Tureckiová, M. (2008). *Vzdělávání a rozvoj podle kompetencí*. Praha: UJAK.

Veteška, J. (2010). *Kompetence ve vzdělávání dospělých – pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: UJAK.

Vágnerová, M., (2012). *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.

Zbyněk, G. & Novák, T. (2008). *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada.

CITOVANÉ ZÁKONY A METODIKY

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších novel.

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., ve znění pozdějších novel.

Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte. (2003). Praha:
Nadační fond J&T

Seznam použitých schémat, tabulek a zkratk

Seznam schémat

- Schéma č. 1 Pyramida celoživotního vzdělávání – aplikace v ČR
Schéma č. 2 Dělení vzdělávacích potřeb
Schéma č. 3 Identifikování vzdělávací potřeby
Schéma č. 4 Náhradní výchova
Schéma č. 5 Typy pěstounské péče v ČR

Seznam tabulek

- Tabulka č. 1 Výzkumný vzorek příbuzenská pěstounská péče, skupina P
Tabulka č. 2 Výzkumný vzorek zprostředkovaná pěstounská péče, skupina Z
Tabulka č. 3 Rodinný vzdělávací plán

Seznam použitých zkratk

MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
ZSPOD	zákon o sociálně-právní ochraně dětí
OSPOD	odbor sociálně-právní ochrany dětí
PP	pěstounská péče
DBIO	biologické dítě pěstounů
DPP	dítě svěřeno v pěstounské péči
DAD	dítě v osvojení
ZV	osoba se základním vzděláním
SOU	osoba se středoškolským vzděláním ukončeným výučním listem v oboru
SŠ	osoba se středoškolským vzděláním ukončeným maturitní zkouškou
VŠ	osoba s vysokoškolským vzděláním

Přílohy

Příloha č. 1 Informace pro účastníky výzkumu

Informace pro účastníky výzkumu

Milý účastníku, v rámci diplomové práce s názvem „**Analýza vzdělávacích potřeb osob pečujících**“ realizuji kvalitativní výzkum, na kterém jste se rozhodl/a spolupracovat.

Kontakt na mne, jako na autorku diplomové práce je: Bc. Jana Lexová, Poličná 21, 757 01 Valašské Meziříčí, email: lexova.anr@gmail.com, tel.: 777 721 683. Jsem studentkou UP Olomouc, Filosofická fakulta, obor Andragogika.

Diplomová práce je zaměřená na cílovou skupinu dlouhodobých pěstounů, kteří pečují o děti ve věku 10 – 16 let, svěřených v příbuzenské či zprostředkované (nepříbuzenské) pěstounské péči. Jako hlavní cíl jsem si stanovila identifikovat vzdělávací potřeby rodin s ohledem na náročnost péče o děti v období dospívání, v kombinaci s prožitými traumaty či případnou poruchou citové vazby. Dále zjistit jak sami pěstouni přistupují k povinnému vzdělávání a k volbě témat, dále zda ve vzdělávání vidí význam pro výkon pěstounské péče. Zajímá mě, zda by sami pěstouni v systému vzdělávání či obsahové náplni chtěli provést změny a případně jaké.

V případě Vašeho souhlasu s účastí na výzkumu bude tato spočívat v poskytnutí rozhovoru autorce diplomové práce. Rozhovor bude z důvodu využití pro účely výzkumu a analýzu získaných dat nahráván na diktafon. Data budou zpracována anonymně a po zpracování výstupů budou veškeré

audiozáznamy smazány. Po dobu zpracování k datům bude přístupováno jako k velmi důvěrnému materiálu a nebude k dispozici dalším osobám.

Kdykoliv je možné svou účast na výzkumu odmítnout a to i po vyslovení souhlasu a máte právo být z něj vyřazen/a i dodatečně. Rozsah Vaší účasti na výzkumu záleží na Vašem rozhodnutí, pokud se nebudete chtít vyslovit k některé oblasti zpracovávaných otázek, bude toto rozhodnutí respektováno. V případě dotazů máte právo na jejich zodpovězení.

Výstupy vzniklé z tohoto výzkumu využiji v diplomové práci a za účast na tomto výzkumu Vám tímto děkuji. V případě zájmu Vám výstupy výzkumu poskytnu po obhájení DP.

Příloha č. 2 Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu

Vyslovuji souhlas s účastí ve výzkumu, který je součástí diplomové práce
na téma
„Analýza vzdělávacích potřeb osob pečujících“.

Prohlašuji, že:

- mám informace o účelu výzkumu, rozsahu potřebného zapojení a nakládání se získanými informacemi,
- mám informace o možnosti odmítnout svou účast ve výzkumu a to i zpětně, včetně určení rozsahu spolupráce,
- mám informace o možnosti získat výstupy výzkumu.

Dne:

Podpis:

Anotace

Jméno a příjmení autora: Jana Lexová

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Analýza vzdělávacích potřeb osob pečujících

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D.

Počet znaků: 142 904

Počet příloh: 2

Počet použitých zdrojů: 42

Klíčová slova v ČJ: Motivace, vzdělávání, vzdělávací potřeby, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, osoba pečující, vzdělávací plán.

Klíčová slova v AJ: Motivation, training, educational needs, foster family care, foster care, caring person, educational plan.

Anotace v ČJ: Diplomová práce byla cílena na analýzu vzdělávacích potřeb osob pečujících ve smyslu srovnání osobní zkušenosti s prožíváním a dopady na život v rodinách příbuzenských pěstounů a pěstounů ve zprostředkované formě pěstounské péče. V teoretické části bylo zmapováno vzdělávání a motivace ke vzdělávání. Dále byla zaměřena na problematiku náhradní rodinné péče a vymezení obou skupin dlouhodobých pěstounů včetně motivací k výkonu jednotlivých forem péče. V empirické části byly představeny výzkumné otázky a metodika sběru dat. Byl vymezen výzkumný soubor a následně provedena analýza dat. Závěry výzkumu posloužily pro vypracování odpovědí na výzkumné otázky a návazné diskuze.

Anotace v AJ: The thesis was aimed at the analysis of training needs of persons caring for the purposes of comparison, personal experience with experiencing and the impact on life in families kinship foster parents and foster parents in the mediated form of foster care. In the theoretical part of the training and motivation has been mapped to education. Furthermore, was focused on the issues of alternative family care, and the definition of the two

groups of long-term foster parents, including motivation to exercise different forms of care. In the empirical part of the research questions were introduced, and the data collection methodology was defined a research file and subsequently carried out the data analysis. The conclusions of the research served for the preparation of answers to research questions and follow-up discussions.

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. LEXOVÁ Jana	Poličná 21, Valašské Meziříčí	F130814

TÉMA ČESKY:

Analýza vzdělávacích potřeb osob pečujících.

TÉMA ANGLICKY:

Analysis of training needs of people caring.

VEDOUcí PRÁCE:

doc. PhDr. Dana Sýkorová, Ph.D. - K.S.A

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Cílem práce je identifikovat vzdělávací potřeby rodin, které mají svěřené děti v příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péči.

1. Konkretizace cíle

Od ledna 2013 je novelizovaným zákonem č.359/1999 Sb. dána náhradním rodinám povinnost absolvovat ročně 24 hodin vzdělávání. Vzdělávací potřeby se však mohou výrazně lišit vzhledem k dětem, o které rodiny pečují. Doprovázející organizace, které pro náhradní rodiny chystají vzdělávací plány tak nemají konkrétní představy o tom, co rodiny ve skutečnosti potřebují a na jaká témata by bylo vhodné se zaměřit vzhledem k typu náhradní péče, věku dětí a dalších důležitých indikátorů. Ve své práci se zaměřím na dva typy dlouhodobé pěstounské péče - příbuzenskou a nepříbuzenskou PP, identifikuji a srovnám vzdělávací potřeby rodin. Na základě výsledků výzkumu zformuluji doporučení pro tvorbu plánů vzdělávacích aktivit zaměřených na zvýšení "rodičovských" kompetencí pěstounů a pěstunek.

2. Návrh postupu řešení

Ve výzkumu aplikuji kvalitativní přístup (adekvátní pro porozumění vzdělávacím potřebám rodin s dětmi svěřenými do dlouhodobé pěstounské péče). Bude se jednat o rodiny s dětmi ve věku 10 - 16 let, protože v tomto věku se začíná naplno projevovat problémy, které si s sebou děti do náhradních rodin přinášejí. Prepubertální věk s sebou nese mnoho změn, které děti s prožitými traumaty a poruchou attachmentu velmi obtížně vnímají. Jejich pečovatelé následně selhávají v péči o ně a tak se poměrně velké % dětí vrací nazpět do ústavních zařízení. Cíleně zaměřených vzdělávacím by se mohlo napomoci tento nepříznivý trend zvrátit. Data získám pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pěstouny či pěstunkami z rodin s dětmi (a) v příbuzenské pěstounské péči a (b) nepříbuzenské pěstounské péči. Způsob vzorkování a počet případů bude upřesněn s ohledem na výsledky průběžné analýzy dat.

3. Termín předložení pracovní verze osnovy práce 30. června 2014

4. Termín odevzdání první verze práce - 30. listopadu 2014

5. Termín odevzdání definitivní verze práce 15. února 2015

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

BUBLEOVÁ, Věduna in MATĚJČEK, Z. a kol. Náhradní rodinná péče.

Praha: Portál, 1999 ISBN 80-7178-304-8.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402.

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA, J., NĚMEC, J., PILAŘ, J. Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha: Tiskárny MV, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

KOLUCHOVÁ, Jarmila. Psychický vývoj dětí v pěstounské péči. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1992. ISBN 8085529017.

Podpis studenta:

Datum:

Podpis vedoucího práce:

Datum: